

## **Archeologienota Krimpenerwaard**

Naar een realistische en duurzame omgang met het archeologisch erfgoed in de gemeente Krimpenerwaard

## Colofon

**Opdrachtgevers:** Gemeente Krimpenerwaard

**Titel:** Archeologienota gemeente Krimpenerwaard. Naar een realistische en duurzame omgang met het archeologisch erfgoed in de gemeente Krimpenerwaard

**Status:** eindversie

**Datum:** 9 september 2016

**Auteurs:** *drs. K. Wink & drs. I.A. Schute*

**Projectcode:** KWAB

**Bestandsnaam:** RA3168\_KWAB\_I

**Projectleider:** drs. K. Wink

**Projectmedewerker:** drs. I.A. Schute

**ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer:** niet van toepassing

**Bewaarplaats documentatie:** RAAP West-Nederland

**Autorisatie:** drs. R.S. Kok

**Bevoegd gezag:** Gemeente Krimpenerwaard

**Adviseur bevoegd gezag:** Omgevingsdienst Midden-Holland

**ISSN:** 0925-6229

RAAP

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2016

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

## Samenvatting

In 2015 is de huidige gemeente Krimpenerwaard gevormd uit vijf gemeenten die elk een eigen archeologiebeleid kenden. Dit is nu 'geharmoniseerd' in de voorliggende Archeologienota van de gemeente Krimpenerwaard.

Hierbij is rekening gehouden met de sinds 1 juli 2016 van kracht zijnde Erfgoedwet. Deze wet bundelt de bestaande wet- en regelgeving voor behoud en beheer van het cultureel erfgoed in Nederland. De essentie van deze wet is dat waardevolle archeologische resten zoveel mogelijk in de bodem behouden blijven. In een zo vroeg mogelijk stadium van de ruimtelijke planvorming dient daarom rekening te worden gehouden met het aspect archeologie.

Leidend voor het opstellen van het beleid was de volgende **visie**:

*Het archeologisch erfgoed behoort niet uitsluitend toe aan de archeologen, maar aan de hele maatschappij. Het archeologiebeleid van een gemeente en de lasten die daar soms uit voortvloeien, kunnen op meer steun rekenen als deze door het grote publiek, met name de bewoners, worden gekend en geaccepteerd. Door de archeologische waarden beter te ontsluiten, burgers bewuster te betrekken alsmede kennis te laten maken met hún archeologisch erfgoed, kan het maatschappelijke draagvlak aanzienlijk worden vergroot ('gekend maakt bemind'). Aandacht voor archeologie is echter niet alleen een kwestie van cultuurbehoud, maar ook van economie. Bewezen is dat 'zichtbare en beleefbare' cultuurhistorie recreatie en toerisme stimuleert, een waardeverhogende werking heeft op de omgeving en het imago van een gemeente versterkt. Erfgoed is identiteit.*

Het bodemarchief in de gemeente Krimpenerwaard staat regelmatig onder druk. Gelet op het belang dat het erfgoed heeft voor bewoners, alsook voor de wetenschap, dient die aantasting te worden beperkt, waarbij opgemerkt moet worden dat de archeologie zich in een ruimte beweegt waar ook andere belangen spelen die daar soms strijdig mee zijn zoals een agrarisch belang. Als basis voor het gemeentelijke beleid geldt dan ook de volgende **doelstelling**:

*Het archeologisch beleid van de gemeente Krimpenerwaard heeft tot doel haar archeologische erfgoed te beschermen en te ontsluiten als bron van het 'gemeenschappelijke geheugen' en als middel voor wetenschappelijke studie, zonder meer maatschappelijke lasten in het leven te roepen dan strikt noodzakelijk.*

### Instrument

Voor het archeologiebeleid van een gemeente is een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart een onmisbaar instrument. In deel II worden deze kaarten gepresenteerd, verantwoord en toegelicht. De archeologische verwachtingskaart geeft inzicht in de aanwezigheid en de verwachte aanwezigheid van archeologische resten. Om de verwachtingskaart ook toepasbaar te maken op beleidsmatig niveau is deze vervolgens vertaald naar een beleidskaart.

Op de archeologische beleidskaart zijn gebieden waarvoor dezelfde beleidsuitgangspunten gelden samengevoegd en zijn diverse waardecategorieën ontstaan. Per waardecategorie is bepaald of archeologisch onderzoek nodig is en wanneer vrijstelling van onderzoek kan worden verleend (zogenaamde ondergrenzen), hierbij zoveel mogelijk gebruik makend van de gemeentelijke beleidsruimte.

Uiteindelijk kunnen deze zones als archeologische dubbelbestemming worden overgenomen in het bestemmingsplan. Of in het kader van de verlening van een omgevingsvergunning in een plangebied archeologisch onderzoek noodzakelijk is, kan nu bepaald worden. Grote delen van de gemeente zijn aangeduid als gebieden zonder archeologische waarde. Wanneer een plangebied in zo'n gebied ligt, dan is er natuurlijk geen archeologisch onderzoek nodig. In de gebieden in de gemeente die wel een archeologische waarde hebben, is het sterk afhankelijk van de diepte van de voorgenomen bodemingrepen en de oppervlakte van het plangebied, de categorie dubbelbestemming, of er archeologisch onderzoek noodzakelijk is. De nota beschrijft hoe dit werkt, wat hierin de gemeentelijke taken zijn en welke financiële consequenties e.e.a. heeft.

Verder beschrijft deze nota divers 'beleid op maat', zeer specifiek toegespitst op de situatie in de gemeente Krimpenerwaard. Dit betreft de beleidsuitgangspunten t.a.v. heien in relatie tot archeologie, vergunningsvrij bouwen op middeleeuwse woonheuvels en begravingen uit de Nieuwe tijd. Ook wordt uitdrukkelijk aandacht geschonken aan de rol en positie van de amateur-archeologie, de omgang met toevalsvondsten en de relatie van de archeologie met bouwhistorisch onderzoek.

## Inhoudsopgave

<b>Samenvatting</b> .....	<b>2</b>
<b>1 Inleiding</b> .....	<b>6</b>
1.1 Aanleiding .....	6
1.2 Opbouw en indeling van de beleidsnota .....	6
<b>2 Archeologie in de Krimpenerwaard</b> .....	<b>8</b>
2.1 Het landschap .....	8
2.2 Bewoning in de prehistorie en Romeinse tijd .....	8
2.3 Bewoning in de Middeleeuwen en Nieuwe tijd .....	9
<b>3 Wettelijk en beleidskader</b> .....	<b>12</b>
3.1 Het verdrag van Malta .....	12
3.2 Erfgoedwet .....	12
3.3 Taken en bevoegdheden overheden .....	13
<b>4 Het archeologiebeleid</b> .....	<b>17</b>
4.1 Visie en doelstelling .....	17
4.2 Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart .....	17
4.2.1 <i>Opzet van de kaart</i> .....	17
4.2.2 <i>Werking van de kaart</i> .....	18
4.3 Gemeentelijke taken en organisatie .....	20
4.3.1 <i>Gemeentelijke organisatie</i> .....	20
4.3.2 <i>Verankering van de archeologie in de Ruimtelijke Ordening</i> .....	20
4.3.3 <i>Begeleiden van het archeologisch onderzoekstraject</i> .....	23
4.4 <i>Beleid op maat</i> .....	26
4.4.1 <i>Vergunningvrij bouwen op woonheuvels</i> .....	26
4.4.2 <i>Richtlijnen voor minimaal te raadplegen bronnen</i> .....	27
4.4.3 <i>Begravingen uit de Nieuwe tijd</i> .....	27
4.4.4 <i>Onderzoek bij heien</i> .....	28
4.4.5 <i>Combinatie met bouwhistorisch onderzoek</i> .....	28
4.4.6 <i>Inzet amateurarcheologen</i> .....	29
4.4.7 <i>Omgang met toevalsvondsten</i> .....	29

<b>5 Financiën</b> .....	<b>31</b>
5.1 Algemene uitvoeringskosten .....	31
5.2 Projectgebonden uitvoeringskosten .....	31
<b>Literatuur</b> .....	<b>33</b>
<b>Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen Deel I</b> .....	<b>34</b>
<b>Bijlage 1: De AMZ-cyclus</b> .....	<b>35</b>
<b>Bijlage 2: Voorbeeldtekst voor bestemmingsplan</b> .....	<b>38</b>
<b>Bijlage 3. Stappenplan bij vergunningaanvraag</b> .....	<b>41</b>

## 1 Inleiding

### 1.1 Aanleiding

In 2015 is de huidige gemeente Krimpenerwaard gevormd uit de vijf gemeenten Bergambacht, Nederlek, Ouderkerk, Schoonhoven en Vlist. Elk van deze gemeenten had haar eigen archeologiebeleid.<sup>1</sup> Onder de wet Arhi moet dit beleid voor 1 januari 2017 worden geharmoniseerd.

Bovendien is sinds 1 juli 2016 de Erfgoedwet van kracht. Deze wet bundelt de bestaande wet- en regelgeving voor behoud en beheer van het cultureel erfgoed in Nederland. De essentie van deze wet is dat waardevolle archeologische resten zoveel mogelijk in de bodem behouden blijven. In een zo vroeg mogelijk stadium van de ruimtelijke planvorming dient daarom rekening te worden gehouden met het aspect archeologie. Met deze wet is archeologie een verplicht en geïntegreerd onderdeel van het ruimtelijke besluitvormingsproces geworden waarbij de gemeente verantwoordelijk is voor het behoud van het archeologische erfgoed en een kerntaak heeft in de uitvoering van de archeologische monumentenzorg. Om optimaal gebruik te kunnen maken van de voordelen die de wet bieden, is het ontwikkelen van een eigen beleid noodzakelijk.

Voor de verschillende toenmalige gemeentes zijn in de periode 2010-2013 archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaarten gemaakt. In toelichtende teksten is een inhoudelijke verantwoording van de gemaakte keuzen opgenomen en aanvullend hierop zijn beleidsadviezen geformuleerd. De archeologische waarden en verwachtingen hebben hun uitwerking gevonden in gemeentelijke bestemmingsplannen. Alleen de gemeente Schoonhoven had destijds een aparte nota laten maken waar ook werd ingegaan op financiële aspecten.

De nu voorliggende nota van de gemeente Krimpenerwaard wil het beste van al deze documenten combineren. Uitgangspunten hierbij zijn transparantie, eenduidigheid, duurzaamheid en realisme.

### 1.2 Opbouw en indeling van de beleidsnota

In hoofdstuk 2 wordt de bewoningsgeschiedenis van de Krimpenerwaard kort geschetst. Tezamen met hoofdstuk 3, het wettelijk en beleidsmatig kader, vormt dit de achtergrond voor het hart van deze nota: hoofdstuk 4, het archeologiebeleid van de gemeente Krimpenerwaard, waarbij naast de wettelijke verplichtingen ook wordt ingegaan op aanvullende onderwerpen die de gemeente van belang acht voor een goede Archeologische Monumentenzorg. Ten slotte wordt in hoofdstuk 5 ingegaan op de consequenties voor de gemeentelijke financiën en middelen.

---

<sup>1</sup> Breimer, 2011; Kloosterman, 2011a en b; Wink e.a., 2010, 2011, 2013; in deze nota is gebruikgemaakt van tekstdelen uit deze publicaties.

Geologische perioden			Archeologische perioden								
Tijdvak	Chronozone	Datering	Tijdperk	Datering							
Holoceen	Laat Subatlanticum	1150 na Chr.	<b>Nieuwste tijd</b> (=Nieuwe tijd C)	1795							
			<b>Nieuwe tijd</b>	B	1650						
	A	1500									
	Vroeg Subatlanticum	0	<b>Middeleeuwen</b>	Laat	1250						
				Vol	1050						
				Vroeg	Ottoons	900					
					Karolingisch	725					
					Merovingisch laat	525					
					Merovingisch vroeg	450					
	<b>Romeinse tijd</b>	-450 voor Chr.	Laat	270							
			Midden	70 na Chr.							
			Vroeg	15 voor Chr.							
	Subboreaal	-3700	<b>IJzertijd</b>	Laat	250						
Midden				500							
Vroeg				800							
<b>Bronstijd</b>			Laat	1100							
			Midden	1800							
			Vroeg	2000							
Atlanticum			-3700	<b>Neolithicum</b> (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850					
					Midden	4200					
					Vroeg	4900/5300					
Boreaal	-7300	<b>Mesolithicum</b> (Midden Steentijd)	Laat	6450							
Preboreaal	-8700		Midden	8640							
	-9700		Vroeg	9700							
Pleistoceen	Weichselien	Laat Glaciaal	<b>Paleolithicum</b> (Oude Steentijd)	Prehistorie	Laat	12.500					
							Late Dryas	11.050			
							Allerød	11.500			
							Vroege Dryas	12.000			
							Bølling	12.500			
		Midden Glaciaal					Vroegste Dryas	Jong B	16.000		
											13.500
										Denekamp	30.500
										Hengelo	60.000
										Moershoofd	71.000
	Vroeg Glaciaal	Eemien			Jong A	35.000					
								114.000			
							Saalien II	126.000			
							Oostermeer	236.000			
							Saalien I	241.000			
							Belvédère/Holsteinien	322.000			
							Glaciaal x	336.000			
							Holsteinien	384.000			
							Elsterien	416.000			
								463.000	Oud	250.000	

Tabel 1. Geologische en archeologische tijdschaal.



## 2 Archeologie in de Krimpenerwaard

### 2.1 Het landschap

De Krimpenerwaard maakt landschappelijk gezien deel uit van het Hollands-Utrechtse veengebied. Bepalend bij de ontwikkeling van het huidige landschap is de activiteit van vele (voormalige) riviersystemen, zoals bijvoorbeeld de Gouderakstroomgordel of de Loet. Deze rivieractiviteit in combinatie met de zeespiegelstijging heeft geleid tot de vorming van een zeer dynamisch en gestapeld landschap met bijbehorende bewoningsmogelijkheden. De afzettingen die deze rivieren hebben achtergelaten zijn in de meeste gevallen niet zichtbaar in het landschap. Aan het oog onttrokken liggen deze 'fossiele rivieren' ingebed in het veen. Een tweede zeer karakteristiek element in de Krimpenerwaard zijn de zogenaamde donken of rivierduinen waarop vele dorpjes en stadjes zijn gesticht. Bergambacht is hier een goed voorbeeld van. In het natte veengebied vormden deze duinen al in de Prehistorie goede bewoningsplekken.

Om te begrijpen hoe deze rivierduinen zijn ontstaan, het veen heeft kunnen groeien en in dit veenmoeras rivieren hebben geslingerd moeten we terug naar de ijstijden. Tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien, is het Nederlandse landschap in grote lijnen gevormd en daarmee ook de ondergrond van de Krimpenerwaard. Vrijwel onzichtbaar komen de afzettingen uit deze periode op grote diepte voor, vanaf ongeveer 10 tot 12 meter -NAP. Tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien, sneden zich hierin vlechtende riviersystemen in, maar relevanter, vormden zich hierlangs rivierduinen.

Door de klimaatverbetering in het Holoceen, vanaf 9800 voor Chr., ging de zeespiegel stijgen. Door de stijging van de zeespiegel steeg ook de grondwaterspiegel en langzaam begon het ijstijdlandschap te vernatten: er vormde zich veen. Afhankelijk van de hoogte van de rivierduinen raakten deze ingebed in het veen; sommige hiervan kwamen later door bemaling en klink van het veen juist weer tevoorschijn (figuur 1). Langzaam maar zeker ontstonden dikke veenkussens die doorsneden werden door de eerder genoemde rivierlopen. Langs deze rivieren ontwikkelden zich smalle, kleiige oeverwallen en verder van de rivier ontstonden komgebieden. Rond 3500 voor Chr. stagneerde de afvoer van rivierwater richting Noordzee door het sluiten van de kustbarrière, de strandwallen. Afwatering van het westelijk riviereengebied nam dan ook sterk af na de vorming van deze strandwallen. Het resultaat hiervan was -weer- veenvorming. De huidige rivieren de Lek en Hollandsche IJssel vormen de jongste fase van rivieractiviteit; deze werden actief rond of net na de jaartelling. Tot het moment van afdamming en bedijking hadden ook deze rivieren vrij spel. Rond 900 na Chr. vond er een uiterst belangrijke verandering plaats in de afwatering. Oorzaak was het ontstaan van nieuwe Maasmondingen. Hierdoor verbeterde de afvoer van overtollig (regen)water in het veen. De veengroei is waarschijnlijk pas gedurende de laatmiddeleeuwse ontginningen definitief tot stilstand gekomen.

### 2.2 Bewoning in de prehistorie en Romeinse tijd

Op de laat-pleistocene afzettingen die in de (diepere) ondergrond van de gemeente liggen (pleistocene rivierterrassen en rivierduinen), kunnen in principe archeologische resten voorkomen uit het Laat Paleolithicum of Mesolithicum, de tijd van de jagers-verzamelaars. Gezien de grote diepteligging van

deze afzettingen zijn deze alleen bij uitzondering toegankelijk voor archeologisch onderzoek. In het veen waren het vooral de rivierduinen die zeer aantrekkelijke locaties waren voor gemeenschappen die leefden van jagen en verzamelen. Bewoning hierop was mogelijk totdat de top onder invloed van de stijgende zeespiegel met veen bedekt raakte. Voorbeelden van mesolithische vindplaatsen op donken zijn met name te vinden in de Alblasserwaard. Vindplaatsen uit het navolgende Neolithicum zijn wel teruggevonden in de Krimpenerwaard.

Het Neolithicum is in Nederland de periode die wordt gekenmerkt door een overschakeling van een voedselverzamelende naar een voedselproducerende economie. Het jagen, vissen en verzamelen was hiermee niet ten einde, maar ging een steeds minder belangrijke rol spelen in de voedselvoorziening ten gunste van het telen van cultuurgewassen en het houden van gedomesticeerde dieren. Deze omwenteling ging gepaard met een aantal technologische en sociale vernieuwingen zoals het wonen op een vaste plek in eenvoudige boerderijen. Vindplaatsen van deze vroege 'landbouwers' kunnen overigens ook voorkomen op de stroomgordels. Rond 2000 voor Chr. vond verlanding van veel van de rivieren plaats, waardoor de fossiele stroomruggen in het Laat Neolithicum en de Bronstijd gebruikt werden als bewoningslocatie. Deze boeren leefden van een combinatie van een gemengd boerenbedrijf en jacht. In de Bronstijd werden grote woonstalhuizen gebouwd.

De overgang naar de Bronstijd wordt niet alleen gekenmerkt door het in toenemende mate vervangen van stenen werktuigen door bronzen opvolgers, maar ook door een verandering in nederzettingenpatronen en daarmee een verandering van de archeologische weerslag en zichtbaarheid van resten. Vindplaatsen uit de Bronstijd kenmerken zich over het algemeen door 'duidelijk' afgebakende erven met woonstalboerderijen (mens en vee onder een dak) en bijgebouwen, zoals spiekers (graanschuren).

Resten uit de navolgende IJzertijd en Romeinse tijd kunnen in de top van het veen aanwezig zijn, maar zijn tot dusverre amper aangetroffen. Het landschap was waarschijnlijk tot aan de Late IJzertijd niet bijzonder geschikt voor bewoning. In Gouderak zijn langs de Hollandsche IJssel sporen uit de Romeinse tijd aangetroffen. De vondsten zijn gedaan in de top van het veen.

## 2.3 Bewoning in de Middeleeuwen en Nieuwe tijd

Over de bewoningsgeschiedenis van de Krimpenerwaard gedurende de periode van de 4e eeuw tot circa 1000 na Chr. is nagenoeg niets bekend. Uit een schenkingsoorkonde uit 944 blijkt dat een leen in de gouw '*Lake et Isla*' geschonken is aan de Utrechtse kerken St. Maarten en St. Maria. Dit is de eerste geschreven bron waarin melding wordt gemaakt van de waard. Het gebied tussen de stroomgordels van de Lek en Hollandsche IJssel bestond vooral uit met bos begroeide natte kommen, waarin zich (bos)veen vormde: het woeste veengebied.

In de loop van de 11e eeuw brak een periode aan waarin bijna het gehele Hollandse en Utrechtse veengebied in cultuur werd gebracht: de zogenaamde '*Grote Ontginningen*'. De eerste 'ontginners' van de Krimpenerwaard kregen te maken met grofweg twee typen bodemopbouw; het klei-op-veenlandschap langs de rivieren en het veenlandschap in het tussenliggende gebied. Deze twee typen vereisten een verschillende aanpak van ontginning. De ontginning van de veengebieden betekende bovenal de ontwatering van het veen, zodat dit bruikbaar werd voor de landbouw. Een goed afwateringssysteem was nodig om overstroming vanuit de relatief hoger gelegen, nog niet ontgonnen

gebieden te voorkomen. Ook het water van de rivieren vormde een bedreiging. Om overstromingen bij hoge waterstanden tegen te gaan werden dijken aangelegd, vermoedelijk al in de 11e eeuw. Het in cultuur brengen van het woeste veengebied duurde tot het eind van de 13e (mogelijk tot begin 14e) eeuw en werd in drie stappen uitgevoerd. Na het aanleggen van kades langs de grote rivieren de Lek, de Hollandsche IJssel en de Vlist halverwege de 11e eeuw, kon worden begonnen met de ontginning van de veenmoerassen in de Krimpenerwaard. De ontginning vanaf deze kades 'naar binnen' zorgde voor het ontstaan van de typische langgerekte kavels. In een laatste, derde fase werden de restgebieden ontgonnen. Ook langs de Loet heeft intensieve bewoning plaatsgevonden en werd van daaruit het veen ontgonnen. Door latere wateroverlast werd deze ontginningsas echter weer verlaten. De veenontginning was een collectief proces, een ontginning van één enkel perceel in de veenwildernis had geen kans van slagen. Een groep van percelen die gelijktijdig in ontginning werden genomen vormde een ontginningsblok of ontginningseenheid. Ontwatering werd bereikt door het graven van evenwijdige sloten, haaks op een natuurlijke waterloop of gegraven wetering. Hierdoor ontstond de zogenaamde slagen- of strokenverkaveling met door sloten afgescheiden langwerpige percelen. Een ontginningsblok werd begrensd door kades: een achterkade (veendijk of landscheiding), die de ontgonnen percelen beschermde tegen wateroverlast uit de (nog) niet ontgonnen woeste gronden; de zijkaden (zijwende of meent); en een voorkade met dwarssloot. Op deze wijze ontstond een ommevang, een afgesloten ontginningseenheid waar op kunstmatige wijze de waterstand geregeld kon worden.

De oudste ontginningen vonden geleidelijk plaats. Langs de randen van de waard werden vanuit de oevers lange, smalle kavels uitgezet, zonder vooraf een vaste achtergrens van de hoeven te bepalen, waardoor de lengte van kavels variabel was: de polders hebben een onregelmatige en op sommige punten zeer diepe achtergrens (2 à 2,5 km). De boerderijen kwamen te staan op de kop van de strookvormige kavels, langs de oeverwal van de Lek en de Hollandsche IJssel en later tegen de rivierdijken. Op enige afstand van de rivier werd een zogenaamde Tiendweg aangelegd die zeer kenmerkend is voor dit ontginningstype. Tiendwegen waren waarschijnlijk kwel sloten die de eerste dieptegrens van de ontginningen bepaalden. Bij de latere, systematische *cope-ontginningen* vonden de ontginningen gereguleerd plaats en had de ontginningseenheid vaste breedte- en dieptematen. De aanvankelijk hogere ligging van het veenpakket in het landschap maakte in eerste instantie een natuurlijke afwatering op de inmiddels bedijkte rivieren mogelijk, latere klink van het veenpakket bracht hier drastische veranderingen in. De voortgaande ontwatering van de veengronden hadden tot gevolg dat het maaiveld onder het rivierwaterpeil kwam te liggen. Sluizen moesten worden aangelegd zodat het rivierwater kon worden gekeerd. Met behulp van vlieten werd de afwatering verplaatst. Vanaf de 15e eeuw werd een stelsel van molens, boezems en vlieten aangelegd. Om toch op het veen te kunnen blijven wonen moesten de boeren zich aanpassen; een bovenlokale besturing van de waterschappen, een veranderde bedrijfsvoering en de introductie van verbeterde afwatering waren noodzakelijk. De oprichting van het Hoogheemraadschap Krimpenerwaard in 1430 heeft voor een groot deel te maken gehad met de schade die de St. Elizabethsvloed in 1421 in de Krimpenerwaard heeft aangericht. De introductie van de windbemaling (medio 15e eeuw) vormde een nieuw instrument om het overtollige binnenwater af te voeren en werd in deze periode een belangrijke ruimtelijk structurerende kracht. Oorspronkelijke kaden verloren hun functie en zijn doorgestoken. Nieuwe kaden werden aangelegd, waaronder de boezemkaden.

De wijze van ontginning leverde een nederzettingenstructuur op die werd gekenmerkt door linten van boerderijen met veelal een bewoningsconcentratie nabij de kerken. Langs de dijken van natuurlijke waterwegen worden de dorpen aangeduid als dijkdorp. Langs een gegraven wetering worden de dorpen aangeduid als streekdorp. Op bewoningsniveau werd de dreiging van het water beantwoord met het aanleggen en steeds onderhouden van de huisterpen/-plaatsen (figuur 2). Veel informatie over huisterpen in de Alblasser- en Krimpenerwaard is dankzij onderzoek door lokale archeologen en historici verzameld en veilig gesteld.

Vanaf de 15e eeuw werd de bedrijfsvoering in de Krimpenerwaard gekenmerkt door een toenemende specialisatie en marktgerichtheid. Door de steeds slechter wordende afwatering werd akkerbouw minder aantrekkelijk. Dit werd versterkt door de invoer van goedkoop graan uit de Oostzeelanden. Veeteelt, voornamelijk voor de boter- en kaasproductie, werd dan ook de hoofdactiviteit. In de 15e eeuw deed ook de teelt van hennep zijn intrede. In het hennep-weidebedrijf ging het houden van melkvee (en kaasproductie) gepaard met de teelt van hennep. De bewerkte hennepplanten waren sterk en waterbestendig, zodat zij geschikt waren voor de productie van touw en zeildoek.

Deze combinatie van hennep-teelt en veehouderij - waarbij de nadruk zeker in de 16e en 17e eeuw op de hennep-teelt lag - bleek zeer succesvol. Zelfs op de markt van Gouda was hiervan het effect voelbaar. Onder andere door concurrentie van zeildoek uit Rusland en door de protectionistische politiek van Engeland en Zweden vond er vanaf 1730 een teruggang van de productie van zeildoek plaats. Dit leidde tot een inkrimping van de hennep-teelt. In de loop van de 18e eeuw werd in het hennep-weidebedrijf het accent steeds meer verlegd naar de kaasproductie. Na ongeveer 1850 verbeterden de afzetmogelijkheden voor kaas waardoor de hennep-teelt uiteindelijk in de 19e eeuw bijna geheel verdween uit de Krimpenerwaard.

Als gevolg van steeds maar verder gaande bodemdaling door de afwatering was windbemaling niet meer afdoende om de polders droog te houden. Halverwege de 19e eeuw maakte windbemaling dan ook plaats voor stoombemaling. Elektrische gemalen werden vervolgens in de eerste decennia van de 20e eeuw geïntroduceerd. De infrastructuur van de molenbemaling raakte in onbruik en werd grotendeels ontmanteld. Door de steeds krachtigere bemaling vond er schaalvergroting plaats van de polders. Momenteel wordt de gehele Krimpenerwaard bemalen door vijf gemalen en één molen (een zogenaamde Amerikaanse windmotor). Ook op het gebied van de infrastructuur vond schaalvergroting plaats: in de 20e eeuw werden de wegen bestraat en de provinciale wegen aangelegd, zoals de N210. Op het gebied van het grondgebruik trad een verdere specialisatie op in melkveehouderij. Deze specialisering werd reeds bevorderd door het verdwijnen van de hennep-teelt en een verbeterde afwatering door de stoombemaling. Met de introductie van kunstmest is de voormalige diversiteit van landgebruik verdwenen en kon het voor de Krimpenerwaard zo kenmerkende aaneengesloten grasland ontstaan.

## 3 Wettelijk en beleidskader

### 3.1 Het verdrag van Malta

Sinds een aantal jaar zijn archeologie en ruimtelijke ordening onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dit is het gevolg van een aantal wijzigingen van de Monumentenwet 1988, waardoor archeologisch erfgoed moet worden opgenomen in het bestemmingsplan. Op deze wijze heeft de Nederlandse overheid invulling gegeven aan het Verdrag van Malta (ook wel Verdrag van Valletta genoemd), dat in 1992 door Nederland en een groot aantal andere Europese landen is ondertekend. Dit verdrag heeft tot doel het bevorderen van de bescherming van het archeologisch erfgoed in Europa. De belangrijkste artikelen die Nederland heeft overgenomen, zijn:

het archeologisch erfgoed zoveel mogelijk ter plekke (*in situ*) te bewaren en beheersmaatregelen te nemen om dit te bewerkstelligen (artikel 4), en;  
de verstoorder is verantwoordelijk voor het vroegtijdig (laten) uitvoeren van noodzakelijk archeologisch (voor)onderzoek en de financiering daarvan (het 'verstoorder-betaalt-principe'; artikel 6).

### 3.2 Erfgoedwet

Implementatie van 'Malta' vindt plaats middels de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) die per 1 september 2007 in werking is getreden. De wet betreft een herziening (wijzigingswet) van de Monumentenwet 1988 en een aanvulling op of wijziging van bepaalde artikelen in de Woningwet, de Wet Milieubeheer en de Ontgrondingswet. Middels de Monumentenwet heeft Nederland invulling gegeven aan het uitgangspunt om zoveel mogelijk archeologisch erfgoed in de bodem te laten zitten (*in situ*) en aan het verstoorder-betaalt-principe. Daarnaast zijn in de gewijzigde Monumentenwet een groot aantal andere artikelen opgenomen die betrekking hebben op archeologie. Belangrijkste daarvan is dat de wetgever het bestemmingsplan heeft aangewezen als het instrument om het archeologisch erfgoed te beschermen (artikel 38 t/m 40).

Sinds 1 juli 2016 is de Erfgoedwet van kracht. Deze wet bundelt de bestaande wet- en regelgeving voor behoud en beheer van het cultureel erfgoed in Nederland. Het betreft daarbij zowel het roerend als onroerend erfgoed. Samen met de Omgevingswet die naar verwachting in 2019 ingaat, maakt de Erfgoedwet een integrale bescherming van ons cultureel erfgoed mogelijk. Voor het onroerend cultureel erfgoed zijn deze wetten van grote betekenis. Het deel van de Monumentenwet 1988 dat direct raakt aan de fysieke leefomgeving, gaat namelijk op in de Omgevingswet. Het resterende deel van de Monumentenwet gaat op in de nieuwe Erfgoedwet.

De essentie van deze wet is dat waardevolle archeologische resten zoveel mogelijk in de bodem behouden blijven. In een zo vroeg mogelijk stadium van de ruimtelijke planvorming dient daarom rekening te worden gehouden met het aspect archeologie.

Met de Erfgoedwet en de Omgevingswet is archeologie een verplicht en geïntegreerd onderdeel van het ruimtelijke besluitvormingsproces geworden. Er is sprake van decentralisatie van taken en verantwoordelijkheden: de gemeente is verantwoordelijk voor het behoud van het archeologische

erfgoed. De gemeente heeft een kerntaak in de uitvoering van de archeologische monumentenzorg, omdat bij de ruimtelijke besluitvorming het archeologische belang zal moeten worden afgewogen tezamen met andere belangen. Samenhangend met de specifieke verantwoordelijkheid voor de inrichting van het grondgebied liggen, volgens de logica van deze wet, op gemeentelijk niveau immers de meest praktische mogelijkheden om de kwaliteit van de leefomgeving te handhaven of te versterken.

Naast het samenbrengen van verschillende regelingen bevat de Erfgoedwet op een aantal punten nieuwe bepalingen ten opzichte van de huidige wet- en regelgeving voor het cultureel erfgoed. Zo is het vergunningstelsel voor archeologische bedrijven onder andere vervangen door een wettelijk geregelde **certificering**. Met deze certificering moeten alle opgravende partijen zich aan dezelfde kwaliteitsnormen houden. Ook gemeenten die in eigen beheer archeologische opgravingen willen doen, hebben hiermee te maken. Door het certificeringssysteem is de gemeentelijke opgravingsbevoegdheid landelijk geldig en is deze niet langer beperkt tot de gemeentegrenzen. Zo kunnen gemeenten eenvoudiger in regioverband opgravingen uitvoeren en kunnen zij met hun archeologische expertise effectiever buurgemeenten ondersteunen (bron: [www.cultureelerfgoed.nl](http://www.cultureelerfgoed.nl)).

### **Omgevingswet**

Veel gemeenten vinden de regels voor ruimtelijke plannen nu ingewikkeld en onduidelijk. Met de Omgevingswet wil het kabinet het omgevingsrecht makkelijker maken. Door regels te vereenvoudigen en samen te voegen is het straks makkelijker om bouwprojecten te starten.

Het omgevingsrecht bestaat uit tientallen wetten en honderden regelingen voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. En allemaal met hun eigen uitgangspunten, procedures en eisen. De wetgeving is daardoor te ingewikkeld geworden voor de mensen die ermee werken. Daardoor duurt het bijvoorbeeld langer voordat een project kan starten. Het kabinet wil het omgevingsrecht makkelijker maken en samenvoegen in één Omgevingswet. Een aantal wetten gaat in zijn geheel op in de Omgevingswet, waaronder de Wet Ruimtelijke Ordening. Van de Monumentenwet 1988 gaan alle de onderdelen over omgevingsrecht naar de Omgevingswet (bron: [www.rijksoverheid.nl](http://www.rijksoverheid.nl)). Dit betreft een belangrijk deel van de monumentenzorg, namelijk de omgang met archeologie in de fysieke leefomgeving:

Vergunningen tot wijziging, sloop of verwijdering van rijksmonumenten

Verordeningen, bestemmingsplannen, vergunningen en ontheffingen op het gebied van archeologie  
Bescherming van stads- en dorpsgezichten

De wet gaat naar verwachting in 2019 in. De onderdelen van de Monumentenwet 1988, die in 2019 overgaan naar de omgevingswet, blijven van kracht tot de omgevingswet in werking treedt (bron: [www.cultureelerfgoed.nl](http://www.cultureelerfgoed.nl)).

## **3.3 Taken en bevoegdheden overheden**

### **Rijk**

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) te Amersfoort is de aangewezen instantie voor uitvoering van het archeologische rijksbeleid. Dit betreft met name de zorg voor cultuurhistorische waarden van een nationaal of zelfs internationaal belang. De wettelijk beschermde archeologische

monumenten vallen daarmee onder de verantwoordelijkheid van de RCE. Dergelijke monumenten liggen vooralsnog niet in de gemeente Krimpenerwaard.

Verdere voor de gemeente relevante taken en bevoegdheden van het Rijk zijn:

het Rijk zorgt ervoor dat het archeologische belang wordt betrokken in rijksprojecten (waarbij het Rijk als initiatiefnemer optreedt).

het Rijk heeft een wettelijke adviesrol bij projecten waarvoor een m.e.r. wordt opgesteld. De Provincie zal, als zij bevoegd gezag is in de m.e.r.-procedure, in principe de adviezen van de m.e.r.-commissie overnemen.

het Rijk kan bepaald onderzoek aan een universiteit toewijzen in het kader van ondersteuning van wetenschappelijk onderwijs;

het Rijk dient een Centraal archeologisch informatiesysteem (ARCHIS) in stand te houden;<sup>2</sup> de minister (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) kan het werk stilleggen (artikel 56) en betreding van terreinen opleggen (gedoogplicht conform artikel 57).

### **Provincie Zuid-Holland**

De provincies spelen ook een rol in de archeologische monumentenzorg. De belangrijkste taken en bevoegdheden van provincies zijn:

stimulering en advisering bij ruimtelijke plannen;

bevoegd gezag bij o.a. ontgrondingen en inpassingsplannen;

eigenaar van bodemvondsten en deponhouder.

In deze paragraaf wordt alleen dieper ingegaan op de taken van de provincie die betrekking hebben op de ruimtelijke ordening en dan specifiek hoe de provincie Zuid-Holland daar invulling aan heeft gegeven

Het ruimtelijk beleid van de provincie Zuid-Holland is weergegeven in de structuurvisie 'Visie op Zuid-Holland', die vastgesteld is op 02-07-2010 en raadpleegbaar is op de website van de provincie ([ruimtelijkeplannen.zuid-holland.nl](http://ruimtelijkeplannen.zuid-holland.nl)). In de structuurvisie geeft de provincie Zuid-Holland haar ruimtelijke belangen aan. De structuurvisie is vooral een zelfbindend en richtinggevend document voor de provincie. Juridische verankering vindt plaats middels de Verordening Ruimte (ook via [ruimtelijkeplannen.zuid-holland.nl](http://ruimtelijkeplannen.zuid-holland.nl)), die regels stelt aan gemeentelijke bestemmingsplannen.

Met de inwerkingtreding van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro) zijn provincies verplicht hun provinciaal belang van tevoren aan te geven. De provincie Zuid-Holland heeft 14 provinciale belangen onderscheiden, waarvan 'behouden van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS)' er één is. De CHS moet bijdragen aan de kwaliteit en diversiteit van het landschap in de provincie en is daarmee een belangrijke onderlegger voor ruimtelijke planvorming. Archeologisch erfgoed is onderdeel van de CHS. Door middel van de CHS wil de provincie het behouden of inpassen van cultuurhistorie bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen stimuleren.

In paragraaf 5.7.4 van de provinciale structuurvisie is opgenomen dat er niet altijd archeologisch onderzoek hoeft te worden uitgevoerd. Indien er sprake is van gebieden met een archeologische verwachting en er geen werkzaamheden gaan plaatsvinden dieper dan 30 cm onder het maaiveld of het

---

<sup>2</sup> Op dit moment Archis 3.

plan een omvang kleiner dan 100 m<sup>2</sup> heeft, dan hoeft er geen archeologisch onderzoek plaats te vinden.

De Verordening ruimte en mobiliteit uit 2016 (<http://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/ruimte/visie-ruimte/>) stelt: "Voor de in de CHS opgenomen terreinen met hoge en zeer hoge bekende archeologische waarden geldt dat dat bescherming van groot provinciaal belang is. Deze gebieden, die minder dan 1% van het grondoppervlak van de provincie Zuid-Holland beslaan, zijn daarom ook beschermd via deze verordening [...] Een bestemmingsplan voor gronden met hoge en zeer hoge bekende archeologische waarden bevat bestemmingen die deze waarden beschermen. Dit houdt in ieder geval een verbod in op het uitvoeren van werken of werkzaamheden waarbij de grond dieper dan 30 centimeter onder het maaiveld wordt geroerd. Afwijking van dit verbod is mogelijk als door middel van archeologisch onderzoek is aangetoond dat de archeologische waarden niet worden aangetast [...] Voorts geldt dit verbod niet voor werken of werkzaamheden die de archeologische waarden niet aantasten.

Hiermee is duidelijk dat de terreinen van de Archeologische MonumentenKaart (AMK) geen vrijstelling in oppervlakte kennen en het beleid van de gemeente Krimpenerwaard hierop afgestemd dient te zijn.

Een ander instrument dat de provincie heeft ontwikkeld is de Provinciale Onderzoeksagenda Archeologie (POA). Hierin zijn de vijf belangrijkste archeologische onderzoeksthema's en bijbehorende onderzoeksvragen opgenomen (z.a., 2010; geactualiseerd in 2015). Deze thema's hebben voor de gemeente Krimpenerwaard een consequentie wanneer bijvoorbeeld een eigen onderzoeksagenda opgesteld zou worden.

Ten slotte heeft de provincie Zuid-Holland in haar Beleidsvisie cultureel erfgoed 2013-2016 en het daarbij behorende Uitvoeringsprogramma Erfgoedlijnen 2013-2016 (zie <http://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/landschap/cultuur-erfgoed/artikel/>) aangegeven wat deze erfgoedlijnen betreffen en wat de provincie als haar rol en taak ziet in deze. De ambitie is om dit erfgoed duurzaam te behouden voor toekomstige generaties door het te beschermen, te laten beleven en te benutten (= te herbestemmen). Bescherming is een 'operationeel doel'.

De Oude Hollandse Waterlinie, een van de erfgoedlijnen, ligt deels in de gemeente Krimpenerwaard. Niet alle elementen en structuren van deze linie hebben een archeologische betekenis. Zo zijn de inundatiekommen 'archeologieloze' fenomenen. Waar er wel een archeologische betekenis aanwezig is, bijvoorbeeld bij De Schansbrug te Vlist, dan is deze opgenomen in de kaarten bij deel 2 van dit rapport, in de lijn met het provinciaal beleid.<sup>3</sup>

### **Gemeente**

De Monumentenwet 1988 bepaalt dat het archeologisch erfgoed beschermd dient te worden middels het bestemmingsplan en conform de Erfgoedwet moet worden opgenomen in een omgevingsplan. De gemeente Krimpenerwaard heeft dan ook een kerntaak in de uitvoering van de archeologische monumentenzorg. Hier wordt invulling aan gegeven door bij het vaststellen van bestemmingsplannen

<sup>3</sup> In dat opzicht kan voor de volledigheid ook gewezen worden op de aanwezigheid van resten van de *Vordere Wasserstellung* in de gemeente Krimpenerwaard (zie deel 2), een Duitse verdedigingslinie, die ten oosten van het *Neue Landfront* en de *Atlantikwall* lag. Deze linies, in feite een drietrapsraket, moesten een invasie vanuit de kuststreek vertragen. De *Atlantikwall* is een van de erfgoedlijnen van de provincie Zuid-Holland.



en beheersverordeningen rekening te houden met (eventuele) archeologische waarden. Onder deze waarden vallen archeologisch waardevolle gebieden en gebieden met een verhoogde archeologische verwachting. Deze waarden krijgen een archeologische (mede)bestemming, die wordt vermeldt in de toelichting van een bestemmingsplan, begrensd in de verbeelding (plankaart) en voorzien van regels gekoppeld aan een vergunningenstelsel.

## 4 Het archeologiebeleid

### 4.1 Visie en doelstelling

#### Visie

*Het archeologisch erfgoed behoort niet uitsluitend toe aan de archeologen, maar aan de hele maatschappij. Het archeologiebeleid van een gemeente en de lasten die daar soms uit voortvloeien, kunnen op meer steun rekenen als deze door het grote publiek, met name de bewoners, worden gekend en geaccepteerd. Door de archeologische waarden beter te ontsluiten, burgers bewuster te betrekken alsmede kennis te laten maken met hún archeologisch erfgoed, kan het maatschappelijke draagvlak aanzienlijk worden vergroot ('gekend maakt bemind'). Aandacht voor archeologie is echter niet alleen een kwestie van cultuurbehoud, maar ook van economie. Bewezen is dat 'zichtbare en beleefbare' cultuurhistorie recreatie en toerisme stimuleert, een waardeverhogende werking heeft op de omgeving en het imago van een gemeente versterkt. Erfgoed is identiteit.*

#### Doelstelling van het beleid

Het archeologisch erfgoed betreft overblijfselen uit ons verleden. Het vertelt ons hoe vroegere generaties leefden en hoe onze samenleving er toentertijd uitzag. Het vertelt ons iets over onszelf, onze cultuur en onze identiteit. Het is dan ook vooral van belang voor het grote publiek, met name de bewoners. Ook het bodemarchief in de gemeente Krimpenerwaard staat regelmatig onder druk. Gelet op het belang dat het erfgoed heeft voor bewoners, alsook voor de wetenschap, dient die aantasting te worden beperkt, waarbij opgemerkt moet worden dat de archeologie zich in een ruimte beweegt waar ook andere belangen spelen die daar soms strijdig mee zijn zoals een agrarisch belang. Als basis voor het gemeentelijke beleid geldt dan ook de volgende doelstelling:

*Het archeologisch beleid van de gemeente Krimpenerwaard heeft tot doel haar archeologische erfgoed te beschermen en te ontsluiten als bron van het 'gemeenschappelijke geheugen' en als middel voor wetenschappelijke studie, zonder meer maatschappelijke lasten in het leven te roepen dan strikt noodzakelijk.*

### 4.2 Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart

#### 4.2.1 Opzet van de kaart

Voor het archeologiebeleid van een gemeente is een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart onmisbare instrument. Dergelijke kaarten zijn in de loop der jaren voor alle voormalige gemeentes gemaakt en zijn nu geharmoniseerd en samengevoegd. De archeologische verwachtingskaart geeft inzicht in de aanwezigheid en de verwachte aanwezigheid van archeologische resten. De kaart is gebaseerd op inzicht in de geologische opbouw van de Krimpenerwaard. Om de verwachtingskaart ook toepasbaar te maken op beleidsmatig niveau is deze vervolgens vertaald naar een beleidskaart. Op de archeologische beleidskaart zijn gebieden waarvoor dezelfde beleidsuitgangspunten gelden samengevoegd. Zo zijn er acht archeologische waardecategorieën ontstaan (zie tabel 2). Per waardecategorie is bepaald of archeologisch onderzoek nodig is en wanneer

vrijstelling van onderzoek kan worden verleend (zogenaamde ondergrenzen). Een gemeente mag gemotiveerd afwijken van de in artikel 41a van de Monumentenwet 1988 genoemde vrijstellingsgrens voor vergunningsaanvragen: 100 m<sup>2</sup>. Niet altijd en overal is archeologisch onderzoek namelijk noodzakelijk. Het doel van een gedegen archeologiebeleid is juist om het nut en de noodzaak van archeologisch onderzoek te kunnen bepalen. In tabel 2 staan de ondergrenzen vermeld die in de gemeente Krimpenerwaard worden gehanteerd. Met de nu opstelde verwachtingskaarten als basis, zijn de verwachtingen omgezet naar zones met een bepaalde oppervlakte- en dieptegrens. Uiteindelijk kunnen deze zones als archeologische dubbelbestemming worden overgenomen in het bestemmingsplan. Hoe dit uiteindelijk vorm krijgt wordt in § 4.3 behandeld. In de toelichting op de kaartbijlagen (deel II) worden de gekozen oppervlakte- en dieptegrenzen gemotiveerd.

#### **4.2.2 Werking van de kaart**

##### **Ligging van het plangebied**

De noodzaak van archeologisch onderzoek in een plangebied in het kader van een omgevingsvergunning is in de gemeente Krimpenerwaard ten eerste afhankelijk van de ligging van het plangebied. Grote delen van de gemeente zijn aangeduid als gebieden met een lage archeologische waarde. Wanneer een plangebied in zo'n gebied ligt, dan is er in veel gevallen geen archeologisch onderzoek nodig. In de gebieden in de gemeente die wel een hogere archeologische waarde hebben, is het sterk afhankelijk van de diepte van de voorgenomen bodemingrepen en de oppervlakte van het plangebied, de categorie dubbelbestemming, of er archeologisch onderzoek noodzakelijk is.

##### **Vrijstellingsgrenzen**

Voor alle categorieën dubbelbestemmingen geldt dat er een vrijstellingsgrens voor bodemingrepen tot 30 cm -Mv of zelfs dieper geldt (zie tabel 2). Dit betekent dat in ieder geval de bodemingrepen ondieper dan 30 cm -Mv zijn vrijgesteld van archeologisch onderzoek. Aangenomen wordt dat boven deze grens de bodem te zeer verstoord is door bijvoorbeeld ploegen, zodat er geen archeologische resten meer te verwachten zijn. Drie categorieën dubbelbestemming kennen een vrijstellingsgrens voor de diepte van bodemingrepen die dieper ligt: 1,5 m -Mv en 3 m -Mv. Bij plangebieden met bodemingrepen die niet voorbij deze dieptes komen, hoeft er dus geen archeologisch onderzoek plaats te vinden.

Ook de oppervlakte van een plangebied bepaalt of er een onderzoeksplicht geldt voor plangebieden. In tabel 2 zijn de vrijstellingsgrenzen voor oppervlaktes eveneens weergegeven. Er bestaat hier een onderscheid tussen gebieden met een dubbelbestemming archeologische waarden; gebieden waarvan bekend is dat er archeologische waarden of vindplaats(en) aanwezig zijn, en gebieden met te verwachten archeologisch waarden; gebieden waarvoor een bepaalde verwachting geldt voor de aanwezigheid van archeologische waarden.

Alle categorieën dubbelbestemming worden met oog op uniformiteit aangeduid als Waarde Archeologie (WA). Daarnaast kennen enkele dubbelbestemmingen een grotere vrijstellingsgrens voor de diepte. Hierbij dient opgemerkt te worden dat een archeologisch onderzoek vereist kan worden als in een plangebied beide vrijstellingsgrenzen worden overschreden: met andere woorden, de beoogde ingrepen zijn én dieper én groter dan de betreffende vrijstellingsgrenzen in de categorie waarin het plangebied zich bevindt.

dubbel- bestemming Waarde Archeologie	diepte plan	oppervlakte plan	(Landschaps)elementen of verwachtingen
WA-1	>30 cm -Mv	0 m <sup>2</sup>	AMK-terreinen
WA-2	>30 cm -Mv	>50 m <sup>2</sup>	overige vindplaatsen: woonheuvels (niet AMK); historische dorpskernen; kerkterreinen met (mogelijke) begraafplaats; (dagzomende) donken; WOII stellingen, schuilplaatsen, tankgrachten en loopgraven; archeologische vindplaatsen (met buffer); (verdwenen) molenplaatsen
WA-3	>30 cm -Mv	>100 m <sup>2</sup>	(zeer) hoge verwachting: ontginningsassen, dijk- en polderlinten (inclusief dijk/kade)
WA-4	>30 cm -Mv	>1.000 m <sup>2</sup>	middelhoge verwachting: oever- en crevasseafzettingen Hollandse IJssel en Lek, Vlist, Lopikerwetering en afgedekte ondiepe rivierduinen (< ca. 2 m -Mv)
WA-5	>1,5 m -Mv	>2.500 m <sup>2</sup>	middelhoge verwachting: Holoceen afgedekt rivierenlandschap; stroomgordels Graaf riviersysteem. (zeer)hoge verwachting: dieper gelegen afgedekte rivierduinen
WA-6	>3 m -Mv	>2.500 m <sup>2</sup>	middelhoge verwachting: Holoceen afgedekt rivierenlandschap; stroomgordels Benschop riviersysteem en zeer diep gelegen afgedekte rivierduinen (onbekende verwachting)
WA-7	>3 m -Mv	>10.000 m <sup>2</sup>	zones met een lage verwachting
WA-8	vanaf waterbodem	n.v.t.	waterbodems

Tabel 2. Voorstel vrijstellingsgrenzen gemeente Krimpenerwaard.

Met de oppervlakte wordt de oppervlakte van het plangebied bedoeld en niet de oppervlakte van de voorgenomen bodemingrepen. Daarnaast is het ook niet de oppervlakte van de specifieke verwachtingszone binnen het plangebied. Bij een plangebied van bijvoorbeeld 8.000 m<sup>2</sup> dat grotendeels in een zone met een vrijstellingsgrens van 1 ha ligt, maar waarvan 900 m<sup>2</sup> in een zone met een vrijstellingsgrens van 1.000 m<sup>2</sup> ligt, moet er op de 900 m<sup>2</sup> toch archeologisch onderzoek plaatsvinden. Dit volgt uit het gegeven dat het totale plangebied de oppervlaktegrens van 1.000 m<sup>2</sup> overschrijdt, waarbij de categorie met de kleinste oppervlakte leidend is.

### **Aard van het archeologisch onderzoek**

Als uiteindelijk blijkt dat in een plangebied archeologisch onderzoek moet plaatsvinden, is het natuurlijk de vraag welk type archeologisch onderzoek conform het proces van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ) uitgevoerd moet worden. In bijlage 1 is kort het AMZ-proces weergegeven met de verschillende onderzoeksvormen. Welk type archeologische onderzoek in een plangebied moet worden uitgevoerd is vaak maatwerk, omdat dit onder andere afhankelijk is van de specifieke verwachting (steentijdkampjes zijn bijvoorbeeld moeilijk d.m.v. een booronderzoek vast te stellen), mogelijkheid tot het doen van onderzoek (het gehele plangebied is nog bebouwd) en de aard van de plannen. Wel is aan te geven welke typen onderzoek in de verschillende dubbelbestemmingen voor archeologie een logische stap zijn (deel II).

## **4.3 Gemeentelijke taken en organisatie**

### **4.3.1 Gemeentelijke organisatie**

Het taakveld archeologie is in de gemeente Krimpenerwaard ondergebracht bij de sectie Monumenten. Voor de inhoudelijke toetsing kan de gemeente gebruik maken van de expertise van de Omgevingsdienst Midden-Holland. Ook een andere gemeente met een archeologische dienst of een archeologisch bedrijf kan hiervoor worden ingeschakeld. Het gemeentelijk takenpakket archeologie omvat onder andere:

Zorg dragen voor de verdere uitwerking en implementatie van onderhavig beleid;

Adviseren over het archeologisch erfgoed bij plannen op abstracter (structuurvisie)niveau;

Beoordelen van nieuwe bestemmingsplannen (zowel ontwikkelingsgerichte als conserverende); zijn de archeologische belangen voldoende gewaarborgd?

Organiseren van kennisbijeenkomsten voor vergunningverleners, beleidsmedewerker, projectleiders en wethouders ter ondersteuning van hun werk;

Adviseren bij (lastige) vergunningaanvragen;

Adviseren bij gemeentelijke projecten;

(Uitbesteden van) begeleiden van het archeologisch onderzoekstraject (toezicht houden op het proces en beoordelen van het resultaat);

(Uitbesteden van) toetsen van Programma's van Eisen (PvE's);

Nemen van een selectiebesluit als bevoegd gezag;

Uitwerken van het beleid ten aanzien van communicatie en publieksbereik, zoals opgenomen in de Erfgoednota 2016.

Hiernaast zijn ook andere afdelingen en medewerkers van de gemeente betrokken bij de uitvoering van bovengenoemde taken. Het gemeentelijk archeologiebeleid kan alleen slagen door een goede samenwerking en beleidsafstemming tussen alle betrokken afdelingen en personen.

### **4.3.2 Verankering van de archeologie in de Ruimtelijke Ordening**

Om archeologische belangen mee te wegen, dient de archeologische verwachtings- en beleidskaart voor de gemeente Krimpenerwaard structureel en formeel onderdeel te zijn van het planologische besluitvormingsproces. Op structuurvisie-niveau in de rol van mede-ordenend principe, op bestemmingsniveau als mede-afwegingskader en op vergunningsniveau als toetsingskader. Hoe concreter het plan, hoe gedetailleerder de kennis over het archeologische bodemarchief moet zijn. In

de volgende paragrafen wordt aangegeven welke werkwijze de gemeente Krimpenerwaard hanteert in de verschillende fasen van planvorming.

### **Structuurniveau**

Wanneer de gemeente haar toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen gaat vastleggen, houdt zij daarbij rekening met het archeologische erfgoed. Het archeologisch erfgoed dient daarbij in eerste instantie als inspiratiebron. De archeologische resten op een plek hebben namelijk een zeer lokaal verhaal te vertellen, wat onderdeel is van onze lokale identiteit. Voor velen wordt de kwaliteit van de leefomgeving deels bepaald door de herkenbaarheid van deze lokale identiteit. Archeologie wordt door de gemeente als ruimtelijke basiskwaliteit gezien en is daarmee mede-orderend bij de inrichting. Behoud van archeologische resten is daarbij het uitgangspunt conform het Verdrag van Malta. Daarnaast is het van belang om in dit stadium van planvorming inzicht te hebben in de financiële consequenties van bepaalde ontwikkelingen. Indien bij de ontwikkeling archeologische resten worden bedreigd, is inzicht in de kosten en de tijdsduur van archeologisch onderzoek cruciaal.

De archeologische verwachtings- en beleidskaart zal dienst doen als basisdocument in deze fase van planvorming. Fysiek archeologisch onderzoek is in deze fase nog niet noodzakelijk en wenselijk.

### **Bestemmingsniveau<sup>4</sup>**

Het centrale juridische instrument in het archeologiebestel is (in ieder geval tot de inwerkingtreding van de omgevingswet) het bestemmingsplan (zie bijlage 2) of de beheersverordening (Monumentenwet artikel 38a). In de praktijk betekent dit het volgende:

Alle bestemmingsplannen en beheersverordeningen binnen een gemeente moeten 'archo-proof' zijn; Bij het opnieuw bestemmen van gronden dient het archeologisch aspect meegewogen te worden.

### **Bestemmingsplannen en beheersverordeningen 'archo-proof'**

De Erfgoedwet 2016 en de Wet ruimtelijke Ordening (Wro)<sup>5</sup> bieden de mogelijkheid om in een bestemmingsplan, beheersverordening, exploitatieplan en voorbereidingsbesluit een beschermingsregime ten aanzien van aanwezige en te verwachte archeologische resten op te nemen (zogenaamd 'archo-proof' maken). De gemeente kan vervolgens in het kader van concrete projecten - waarbij een omgevingsvergunning voor een aanleg- of bouwactiviteit wordt aangevraagd - verder inzoomen op deze eventuele aanwezige resten (zie vergunningsniveau).

Concreet gebeurt dit 'archo-proof' maken van een (bestemmings)plan door middel van het toekennen van een dubbelbestemming 'waarde archeologie' op de *verbeelding*. Dit houdt in dat de gebieden waar archeologische resten voorkomen of worden verwacht een plek krijgen op de verbeelding (dubbelbestemming). Aan deze dubbelbestemming worden vervolgens *regels* gekoppeld waarin de

---

<sup>4</sup> De nieuwe omgevingswet wordt nog uitgewerkt en treedt naar verwachting in 2019 in werking. Het deel van de Monumentenwet 1988 dat direct raakt aan de fysieke leefomgeving zal ook in deze wet opgaan (verordeningen, bestemmingsplannen, vergunningen, ontheffingen, bescherming stads- en dorpsgezichten). Omdat de exacte uitwerking hiervan nog niet duidelijk is en tot die tijd de bepalingen uit de Monumentenwet 1988 van kracht blijven, wordt hier van de huidige situatie uitgegaan (augustus 2016).

<sup>5</sup> In de toekomst: de omgevingswet

voorwaarden voor het verkrijgen van een omgevingsvergunning zijn uitgewerkt. In de *toelichting* dient deze dubbelbestemming goed te worden gemotiveerd.

### **Opnieuw bestemmen van gronden**

Soms zijn in een gebied ontwikkelingen gepland die niet voldoen aan het huidige bestemmingsplan. In dat geval wordt er een ontwikkelingsgericht bestemmingsplan opgesteld of er wordt een omgevingsvergunning aangevraagd, waarbij de uitgebreide procedure wordt gevolgd. Dit houdt in dat er een ruimtelijke onderbouwing aan de aanvraag wordt toegevoegd.

Archeologie is een facet dat mede afgewogen moet worden in de besluitvorming omtrent de nieuwe bestemming. In deze fase van planvorming dienen we dan ook te beschikken over meer gedetailleerde archeologische informatie. Om een goede, integrale afweging te kunnen maken, is het van belang om te weten of archeologische resten in het plangebied aanwezig kunnen zijn, waar deze zich bevinden en of ze behoudenswaardig zijn. Dit dient vastgesteld te worden door archeologisch onderzoek (liefst t/m waarderende fase) door een gecertificeerd onderzoeksbureau in opdracht van een initiatiefnemer.

Archeologisch onderzoek dient enkel te gebeuren in gebieden waar archeologische resten reeds zijn vastgesteld of verwacht worden. Bovendien heeft de gemeente Krimpenerwaard bepaald dat onderzoek alleen hoeft te worden uitgevoerd bij ingrepen met een bepaalde omvang en diepte (toetsingsinstrument: archeologische beleidskaart).

Indien uit het archeologisch onderzoek blijkt, dat de resten behoudenswaardig zijn en bedreigd worden door de geplande ontwikkeling, worden ze meegewogen in de besluitvorming rondom de bestemmingswijziging. Uitkomst daarvan zal zijn behoud van de archeologische resten op de locatie (planaanpassing) of behoud van de resten *ex situ* (archeologische opgraving). Een eventueel in een later stadium op te stellen gemeentelijke onderzoeksagenda kan hieraan inhoudelijk richting geven. Zolang er waardevolle archeologisch resten in het gebied aanwezig zijn en deze niet (volledig) zijn opgegraven, dient in het bestemmingsplan een beschermingsregime te worden opgenomen (dubbelbestemming archeologie met bijbehorende regels en toelichting; zie vorige paragraaf).

### **Vergunningsniveau**

Indien een omgevingsvergunning voor een bouw- of aanlegactiviteit wordt aangevraagd binnen een gebied met de dubbelbestemming 'waarde archeologie', dan dient de vergunningverlener aan de hand van de planregels na te gaan of archeologisch onderzoek gewenst is. Kleine 'verstoringen' worden getolereerd, maar bij grote verstoringen zal archeologisch onderzoek noodzakelijk zijn (zie tabel 2 en § 4.2). Dit onderzoek moet uitwijzen of archeologische resten in het gebied aanwezig zijn, waar deze zich bevinden en of ze behoudenswaardig zijn. Indien hiertoe aanleiding is, kan vervolgens aan de vergunning één van de volgende voorschriften worden verbonden:

- de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor monumenten in de bodem kunnen worden behouden;
- de verplichting tot het doen van opgravingen of;
- de verplichting de activiteit die tot bodemverstoring leidt, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan door burgemeester en wethouders bij de vergunning te stellen kwalificaties.

Wanneer volgens de beleidskaart een archeologisch onderzoek verplicht is, maar de gemeente beschikt over informatie waaruit blijkt dat binnen het plangebied de archeologische verwachting naar beneden bijgesteld kan worden, is een archeologisch onderzoek **niet** verplicht.

#### **4.3.3 Begeleiden van het archeologisch onderzoekstraject**

Regelmatig zal het nodig zijn dat in het kader van ruimtelijke plannen archeologisch onderzoek moet worden verricht. Deze onderzoeken dienen uitgevoerd te worden door gecertificeerde bureaus. De gemeente is bevoegd gezag en ziet toe op de kwaliteit van het onderzoek. Dit betekent dat de gemeente bepaalt in welke gevallen onderzoek nodig is, zelf een beslissing neemt over de resultaten van de onderzoeken ([selectie]besluit) en aanvullende eisen kan stellen aan de uit te voeren onderzoeken.

#### **Het archeologisch onderzoekstraject: de AMZ-fasering**

Het proces van archeologisch onderzoek is opgebouwd uit verschillende stappen en wordt aangeduid als de fasering van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ-fasering; bijlage 1). De verschillende onderzoeksmodules die hierin onderscheiden worden, verlopen qua zwaarte van onderzoek van licht naar zwaar. Deze opzet is gekozen om na het uitvoeren van elke onderzoeksmodule te kunnen beslissen of aanvullend onderzoek noodzakelijk is of dat er genoeg gegevens zijn verzameld om tot een goed onderbouwde beslissing te komen. Vaststellen wanneer er voldoende onderzoek heeft plaatsgevonden, is afhankelijk van de aard en omvang van de geplande ingrepen en de aard van de aanwezige waarden. Soms kan een globale indruk van de aan- of afwezigheid van archeologische waarden al voldoende zijn. In andere gevallen echter zal wel heel nauwkeurig de aard, omvang, datering en diepteligging van archeologische waarden moeten worden vastgesteld. Bij een keuze tussen deze twee uitersten spelen ook tijd en geld een belangrijke rol.

#### **De AMZ-fasering als ambtelijk besluitvormingstraject**

De AMZ-fasering is behalve een archeologisch onderzoekstraject, ook een ambtelijk besluitvormingstraject (bijlage 3). Het is de taak van de gemeente, per mandaat van het afdelingshoofd Ruimtelijke Ordening, om dit traject op te starten, te bewaken en op consequente wijze in te passen in de projecten die in de gemeente plaatsvinden. Voor de gemeente zijn de volgende 3 beslisstappen te onderscheiden:

**Stap 1:** afweging archeologisch onderzoek noodzakelijk of niet?

**Stap 2:** beslissing over vervolgonderzoek na iedere fase van onderzoek

**Stap 3:** het selectiebesluit

##### *1. Afweging archeologisch onderzoek noodzakelijk of niet?*

Bij ruimtelijke ontwikkelingen, waarbij de bodem wordt geroerd, komt vaak ook het aspect archeologie om de hoek kijken. De gemeente bekijkt in dat geval - aan de hand van de archeologische beleidskaart en/of bestemmingsplankaart of van recent uitgevoerd (bodem)onderzoek - of archeologische resten in het plangebied aanwezig zijn of worden verwacht. Zo ja, dan wordt vervolgens bekeken of de plannen eventueel kunnen worden vrijgesteld van archeologisch onderzoek op basis van eerder uitgevoerd (bodem)onderzoek. Wanneer de ontwikkelingen de beide ondergrenzen niet overschrijden (zie § 4.2), is



er vanuit archeologisch oogpunt geen bezwaar om de vergunning te verlenen of de bestemming van de gronden te wijzigen. Er hoeft derhalve geen archeologisch onderzoek plaats te vinden. Wanneer de ondergrenzen wel worden overschreden, dienen de plannen te worden aangepast of zal de initiatiefnemer een archeologisch onderzoek moeten laten uitvoeren. Dit laatste betekent dat de AMZ-fasering wordt opgestart.

De coördinatie van het AMZ-proces binnen de gemeente ligt bij de sectie Monumenten. De betreffende medewerker hoeft geen archeoloog te zijn. Hij/zij kan de beoordeling van de onderzoeksverplichting met behulp van tabel 2 zelfstandig uitvoeren. Bij twijfelgevallen en voor volgende processtappen is deskundig advies van een archeologisch adviseur van de gemeente Krimpenerwaard nodig.

### *2. Beslissing over vervolgonderzoek na iedere fase in de AMZ-fasering*

Het archeologisch onderzoek dient vervolgens te worden uitgevoerd door een deskundig onderzoeksbureau. De gemeente dient na iedere fase in de AMZ-fasering een beslissing over het vervolgtraject te nemen. Is vervolgonderzoek al dan niet noodzakelijk? De gemeente hoeft deze keuze gelukkig niet helemaal zelf te maken. Ze wordt hierin te allen tijde geadviseerd door het archeologisch onderzoeksbureau dat het voorliggende onderzoek heeft uitgevoerd. De rapportages worden vervolgens inhoudelijk door een archeologisch adviseur van de gemeente (bijvoorbeeld de Omgevingsdienst Midden-Holland) beoordeeld. Op grond van diens advies kan de gemeente een gemotiveerde beslissing nemen.

### *3. Het selectiebesluit*

Het uiteindelijke doel van het archeologisch onderzoek is vaststellen of er daadwerkelijk sprake is van archeologische resten in het gebied en zo ja, wat de waarde hiervan is. Op basis van de waardering door de onderzoekers wordt een *selectieadvies* uitgebracht: beschermen, opgraven, vrijgeven of een archeologische begeleiding van de werkzaamheden. Dit moet bij de aanvraag van de omgevingsvergunning duidelijk zijn, m.a.w. in het geval er een vindplaats is aangetroffen, moet de waarde hiervan ook bepaald zijn. **Dit kan betekenen dat meerdere opeenvolgende archeologische onderzoeken uitgevoerd moeten worden voordat de omgevingsvergunning kan worden aangevraagd.**

Een uiteindelijke beslissing over de omgang met een vindplaats is een gemotiveerd besluit van de bevoegde overheid (B&W), per mandaat het afdelingshoofd Ruimtelijke Ordening. Het betreft het zogenaamde *selectiebesluit*. Het selectiebesluit is de feitelijke omgevingsvergunning met bijbehorende voorwaarden. Een eventueel in een later stadium op te stellen gemeentelijke archeologische onderzoeksagenda kan richting geven aan het bepalen van het gemeentelijk belang van een behoudenwaardige vindplaats.

Na het doorlopen van het boven beschreven proces zijn er in principe 4 opties:

- a. *De vindplaats is niet behoudenswaardig, kan dan ook afgeschreven worden en er zijn geen verdere restricties voor de planvorming.*

**Voorbeeld:** een archeologisch uitvoerder geeft in een onderzoeksrapport aan dat er weliswaar een paar sporen uit de Late Middeleeuwen zijn aangetroffen, maar dat deze niet behoudenswaardig zijn. De archeologisch adviseur van de gemeente beaamt dit, waarna de bouwwerkzaamheden zonder belemmering kunnen worden uitgevoerd.

- b. *De vindplaats is behoudenswaardig en kan in situ behouden worden (bescherming) door planinpassing/planaanpassing. (De RCE stelt in de herfst van 2016 richtlijnen voor 'archeologievriendelijk bouwen' aan gemeentes beschikbaar. Deze worden gepubliceerd op [www.archeologieinnederland.nl](http://www.archeologieinnederland.nl).)*

**Voorbeeld:** een archeologisch uitvoerder geeft in een onderzoeksrapport aan dat er een nederzetting uit de Bronstijd is aangetroffen en dat deze behoudenswaardig is. Er wordt gesuggereerd de plannen voor de nieuwbouwwijk te wijzigen en het park daar te realiseren waar de sporen aangetroffen zijn. De archeologisch adviseur van de gemeente onderschrijft het advies en de initiatiefnemer wijzigt de plannen.

- c. *De vindplaats is behoudenswaardig, maar behoud in situ is niet reëel. In dit geval dient de vindplaats ex situ behouden te worden, wat betekent dat er een volwaardige opgraving dient plaats te vinden. Afhankelijk van de aard van de geplande werkzaamheden of als er minder waardevolle archeologische resten zijn aangetroffen, kan ook voor archeologische begeleiding tijdens de werkzaamheden worden gekozen.*

**Voorbeeld:** een archeologisch uitvoerder geeft in een onderzoeksrapport aan dat er Romeinse bewoningssporen zijn aangetroffen en dat deze behoudenswaardig zijn. Er is geen mogelijkheid deze in de plannen te ontzien en er wordt een archeologische opgraving aanbevolen. De archeologisch adviseur van de gemeente onderschrijft dit, waarna de opgraving uitgevoerd zal moeten worden op basis van en nog op te stellen PvE. De initiatiefnemer bekostigt het opstellen van een PvE en het uitvoeren van de opgraving.

- d. *De werkzaamheden worden niet geaccepteerd, hetgeen meestal tot bescherming leidt.*

**Voorbeeld:** een archeologisch uitvoerder geeft in een onderzoeksrapport aan dat er een Merovingisch grafveld is aangetroffen en dat dit zo bijzonder is dat behoud *in situ* wordt aanbevolen. De archeologisch adviseur van de gemeente beaamt dit, waarna de bouwwerkzaamheden geen doorgang kunnen vinden.

*In geval van optie b, c of d - in principe een afweging van belangen tussen gemeente en initiatiefnemer- streeft de gemeente Krimpenerwaard altijd zoveel mogelijk naar **behoud van archeologische waarden in situ**, een bescherming ter plekke door hetzij het aanpassen van de plannen (optie b) of door af te zien van de plannen (optie d). Een archeologische opgraving of begeleiding (behoud ex situ) wordt gezien als de laatste optie.*

### **Standaard Programma's van Eisen**

Een PvE bevat publiekrechtelijke aanwijzingen en is voorgeschreven in de vergunningvoorschriften. In de opgravingsvergunning (ex art. 39 Monumentenwet 1988) wordt gesteld dat een PvE een voorwaarde is om een opgraving te mogen verrichten. Hieronder valt ook een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (inventariserend veldonderzoek proefsleuven: IVO-P). De opdrachtgever van het archeologisch onderzoek is verantwoordelijk voor het (laten) opstellen en goedkeuren van een PvE. Onderzoeksopdrachten worden op basis van het PvE aanbesteed. Een PvE is aan veroudering onderhevig. Een goedgekeurd PvE kan na een jaar door de desbetreffende bevoegde overheid ingetrokken worden, op basis van voortschrijdend inzicht.

Als definitie van een PvE geldt aldus: Het PvE geeft de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden op de vindplaats en formuleert de daaruit af te leiden eisen met betrekking tot het uit te voeren werk.

Op basis van het PvE wordt een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld. Hierin worden, naast de eisen en voorwaarden uit het PvE, de eisen en voorwaarden van de opdrachtgever opgenomen. Ter verkrijging van goedkeuring wordt een PvE ter toetsing voorgelegd, primair aan een bevoegde overheid. Een PvA vereist enkel de goedkeuring van de opdrachtgever.

Een PvE is dus maatwerk, met name bij opgravingen. Het is echter voorstelbaar dat in bepaalde zich herhalende onderzoeksomstandigheden een standaard PvE de doorloop en voortgang van projecten kan bespoedigen en tot lastenverlichting kan leiden. Ook een wetenschappelijke consistentie kan hiervan een groot voordeel zijn. De gemeente Krimpenerwaard kan overwegen om initiatiefnemers en uitvoerend bedrijven hierin te faciliteren. Gedacht kan worden aan de volgende situaties:

- een IVO-P op woonheuvels langs bewoningslinten of in dorpskernen;
- een IVO-P op een stroomgordel of top van een rivierduin;
- een combinatie hiervan.

## **4.4 Beleid op maat**

In de navolgende paragrafen wordt aandacht besteed aan een aantal voor de gemeente Krimpenerwaard specifieke zaken en hierop toegespitst beleid.

### **4.4.1 Vergunningvrij bouwen op woonheuvels**

In sommige gevallen is het niet noodzakelijk voor (ver)bouwwerkzaamheden een omgevingsvergunning aan te vragen. In welke gevallen dit precies is staat beschreven in [Bijlage II van het Besluit omgevingsrecht \(Bor\)](#) (zie <http://wetten.overheid.nl/BWBR0027464/2016-01-01#BijlageII>). In voorkomende gevallen betreft dit aanbouwsels aan bestaande woningen waarvan de bouw met grondverzet gepaard gaat. Desondanks gelden de gewone regels: de ingreep is vergunningsvrij dus archeologisch onderzoek is niet noodzakelijk.

Een zeer karakteristiek element van de gemeente Krimpenerwaard zijn de bewoningslinten en hier liggende woonheuvels –vele met de status van AMK-terrein- die een laatmiddeleeuwse oorsprong kunnen hebben. De AMK-terreinen met woonheuvels vallen onder categorie Waarde Archeologie 1 (WA-1). Vergunningvrij bouwen is hier niet van toepassing. De woonheuvels buiten de AMK-terreinen

zijn ondergebracht in categorie WA-2. De gemeente Krimpenerwaard streeft ook naar een verantwoorde omgang met deze groep woonheuvels. Dit roept de vraag op hoe om te gaan dient te worden met vergunningvrij bouwen op dergelijke woonheuvels buiten AMK-terreinen. Wanneer is het nodig om dit te voorkomen?

De gemeente stelt zich op het standpunt dat voor aanbouwen zoals bedoeld in Hoofdstuk II, Artikel 2, lid 3f ('een op de grond staand bijbehorend bouwwerk of uitbreiding daarvan in achtererfgebied') een uitzondering dient te worden gemaakt. Indien de oppervlakte van het bijbehorende bouwwerk groter is dan 50 m<sup>2</sup> dient de noodzaak van een archeologisch vooronderzoek bepaald te worden, en indien noodzakelijk dient dit uitgevoerd te worden.

#### **4.4.2 Richtlijnen voor minimaal te raadplegen bronnen**

In de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (vigerende versie, juli 2016 is dat versie 4.0; [www.sikb.nl](http://www.sikb.nl)) staat omschreven welke type bronnen bij archeologisch bureauonderzoek geraadpleegd dienen te worden. In de specificaties LS03, het 'ten behoeve van een BO opstellen gespecificeerde archeologisch verwachting' en LS04, het 'beschrijven bekende archeologische, ondergrondse bouwhistorische en aardwetenschappelijke waarden' worden de kwaliteitseisen hiervoor beschreven. Deze eisen betreffen niet-limitatieve opsommingen van typen bronnen. Ten aanzien van een paar bronnen wordt een voorbehoud gemaakt, dat wil zeggen niet perse verplicht gesteld. De gemeente Krimpenerwaard wil dit voorbehoud niet maken.

Concreet houdt dit in dat bij archeologisch bureauonderzoek in aanvulling op LS03 en LS04 de volgende bronnen, indien beschikbaar, **moeten** worden geraadpleegd:

- gedetailleerdere geologische kaarten (met meer detail dan de 1:50.000-series);
- gedetailleerdere bodemkaarten (met meer detail dan de 1:50.000-series);
- het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN);
- indien (voormalig) bebouwd, bouwarchief raadplegen;
- raadplegen en afbeelden van al het voor de locatie beschikbare historisch kaartmateriaal;
- raadpleging actieve amateurarcheologen;
- in geval van WOII-resten: beschikbare RAF luchtfoto's georefereren per object;
- gegevens van de Omgevingsdienst Midden-Holland, aldaar op te vragen.

#### **4.4.3 Begravingen uit de Nieuwe tijd**

In de gemeente Krimpenerwaard liggen diverse kerkterreinen en (in onbruik geraakte) begraafplaatsen. Naar blijkt is bestudering van historische kaarten en een projectie hiervan niet altijd voldoende om incidenten, zoals het aantreffen van menselijk skeletmateriaal bij bouwwerkzaamheden, uit te kunnen sluiten. Het beleid van de gemeente Krimpenerwaard dient erop gericht te zijn om dergelijk incidenten te voorkomen.

Een regulier archeologisch bureauonderzoek geeft naar blijkt niet altijd uitsluitel over de wel/niet aanwezigheid van graven, dit omdat (historisch) kadastrale informatie of een analyse van begraafrecht op een gespannen voet staat met de werkelijkheid. Er zijn simpelweg vaak meer graven op meer locaties rond kerken dan uit bronnen blijkt.

Om die reden stelt de gemeente Krimpenerwaard het volgende:

bij (verdwenen) kerken/kloosters met een oorsprong voor 1800 dient een bufferzone gehanteerd te worden van 100 m om het gebouw waarbinnen ruimtelijke ingrepen vermeden dienen te worden. Indien dit toch noodzakelijk is dient een archeologisch onderzoek plaats te vinden.

#### **4.4.4 Onderzoek bij heien**

In 2016 zijn door de RCE richtlijnen opgesteld om gemeenten een handreiking te bieden hoe om te gaan met bouwplannen met respect voor archeologische waarden (Kroes, 2016). Een van deze richtlijnen gaat specifiek over funderingspalen. De vraag, ook in de Krimpenerwaard, is vaak 'mag er worden geheid op een plek waar archeologie wordt verwacht of aanwezig is' en 'moet er nog onderzoek plaatsvinden als er alleen maar geheid wordt?'

De RCE stelt dat funderingspalen elke archeologische vindplaats doorboren en dus in meer of mindere mate schade berokkenen. Op basis van de RCE-richtlijnen stelt de gemeente Krimpenerwaard dat in bepaalde gevallen heipalen zijn toegestaan. Wanneer ontwikkeld wordt in plangebieden met een archeologische onderzoeksverplichting, maar alleen geheid wordt onder de volgende voorwaarden, hoeft geen onderzoek uitgevoerd te worden (in volgorde van prioriteit):

In principe gaat de voorkeur uit naar een fundering op staal, dus zonder palen;

Het aantal palen dient geminimaliseerd te worden (om verstoring te minimaliseren);

Afstand tussen de palen(rijen) moet minimaal 4 m bedragen (om toekomstig onderzoek niet te belemmeren);

Typen palen gebruiken die de bodem zo weinig mogelijk verstoren, zoals grondvervangende palen; Schroefpalen of groutinjectiepalen altijd vermijden.

Wanneer wel een vindplaats (al) aangetoond is, gelden evengoed bovenstaande voorwaarden voor vrijstelling, en daarop in aanvulling:

Palen verstoren maximaal 5% van de oppervlakte van de vindplaats.<sup>6 7</sup>

#### **4.4.5 Combinatie met bouwhistorisch onderzoek**

Een combinatie van bouwhistorisch onderzoek met archeologisch onderzoek is in sommige gevallen raadzaam omdat beide disciplines elkaar kunnen aanvullen en versterken. Dit geldt niet bij alle typen vindplaatsen. De gemeente Krimpenerwaard stelt dat een gecombineerd onderzoek uitgevoerd dient te worden wanneer:

er op archeologische vindplaatsen ook sprake is van bouwkundige bovengrondse resten (bijvoorbeeld in geval van gebouwde gemeentelijke monumenten);

of er op archeologische vindplaatsen onder de grond stenen funderingen of anderszins aanwezig zijn.

<sup>6</sup> Deze maat baseert zich op 'expert judgement', namelijk de mening van dhr. drs. M. Groenendijk, stadsarcheoloog van Gouda en bezig met een promotieonderzoek naar de relatie bouwen en archeologie.

<sup>7</sup> De term vindplaats is aan discussie onderhevig. Hier wordt de definitie van de RCE aangehouden: Archeologische vindplaatsen bestaan uit een complex van verschillende soorten objecten en sporen met variabele eigenschappen en gedrag. De verschillende materialen en sporen staan echter niet op zichzelf: het zijn de *combinatie* van archeologische resten en sporen, hun onderlinge relaties en ruimtelijke verhoudingen die het totaal van een vindplaats vormen. Artefacten en sporen kunnen op zichzelf waardevol zijn, maar het is het *ensemble* van verschillende soorten materialen en sporen in hun landschappelijke en stratigrafische context die een archeologische vindplaats vormen (Huisman e.a., 2011).

#### **4.4.6 Inzet amateurarcheologen<sup>8</sup>**

Amateurarcheologen worden ook wel de 'ogen en oren' in het veld genoemd. Veel amateurarcheologen hebben jarenlang kennis opgedaan van het bodemarchief in hun gemeenten. Soms hebben ze (veel) kennis die professionele archeologen ontberen. Bij het samenstellen van archeologische waarden- en verwachtingenkaarten en bureauonderzoeken worden ze vaak geraadpleegd. Zij kunnen aanvullende kennis bezitten die de moeite waard is op te nemen op een archeologische waarden- en verwachtingenkaart. Vaak vinden amateurs vondsten en melden die bij het bevoegd gezag. Bij professionele opgravingen kunnen amateurarcheologen als vrijwilliger worden ingeschakeld. Daarnaast spelen amateurarcheologen ook vaak een belangrijke rol in het beschrijven van de geschiedenis van een gemeente en het verspreiden van die kennis.

In de Erfgoedwet is opgenomen dat wanneer een gemeente een negatief selectiebesluit neemt, dat wil zeggen dat zij besluit dat er geen verder archeologisch onderzoek hoeft plaats te vinden, de betreffende locatie beschikbaar is voor onderzoek door amateurarcheologen. Zowel de gemeente als de eigenaar moet hiervoor toestemming geven. Hiertoe is een Algemene maatregel van bestuur (Amvb) opgenomen bij de Erfgoedwet. Op deze wijze kunnen er dan toch nog mogelijke vondsten worden opgegraven en kunnen er door amateurs aantekeningen worden gemaakt.

Veel amateurs zijn lid van een lokale AWN-werkgroep; vooralsnog is er in de Krimpenerwaard geen actief. Schoonhoven kent de Archeologische Werkgroep Schoonhoven. Daarnaast zijn er diverse historische kringen die in meer of mindere mate archeologische activiteiten ontplooiën. De Werkgroep Archeologie Nederlek is ondergebracht bij de Historische Vereniging van Krimpen aan de Lek:

Historische Vereniging Bergambacht ([www.historischeverenigingbergambacht.nl](http://www.historischeverenigingbergambacht.nl));

Historische Vereniging Ouderkerck op d'IJssel ([www.hvouderkerck.nl](http://www.hvouderkerck.nl));

Historische Vereniging Golderake ([www.golderake.nl](http://www.golderake.nl));

Historische Vereniging Lekkerkerk door de Tijd ([www.lekkerkerkdoordetijd.nl](http://www.lekkerkerkdoordetijd.nl));

Historische Vereniging Oud Stolwijck ([www.oudstolwijck.nl](http://www.oudstolwijck.nl));

Historische Vereniging Crempene, met Werkgroep Archeologie Nederlek  
([www.historischeverenigingcrempene.nl](http://www.historischeverenigingcrempene.nl));

Archeologische Werkgroep Schoonhoven (geen website; voorzitter de heer B. Peltenburg, tel. 0182-382762, e-mail [archwerk@hotmail.com](mailto:archwerk@hotmail.com));

Historische Vereniging Schoonhoven ([www.historischeverenigingschoonhoven.nl](http://www.historischeverenigingschoonhoven.nl));

Historische Vereniging Haastrecht ([www.historischevereniginghaastrecht.nl](http://www.historischevereniginghaastrecht.nl)).

#### **4.4.7 Omgang met toevalsvondsten**

Toevalsvondsten betreffen archeologische resten die ontdekt worden tijdens niet archeologische graafwerkzaamheden. Door de keuzes die de gemeente in onderhavige beleidsnota maakt, probeert de gemeente echter de kans op het aantreffen van toevalsvondsten zoveel mogelijk te beperken. Toch is het niet ondenkbaar dat tijdens graafwerkzaamheden onverhoopt archeologische resten worden ontdekt. Welke werkwijze dient er dan gevolgd te worden?

Voor toevalsvondsten bestaat een meldingsplicht (Erfgoedwet 2016, artikel 5.10): *“Degene die anders dan bij het verrichten van opgravingen een vondst doet waarvan hij weet dan wel redelijkerwijs moet vermoeden dat het een archeologische vondst betreft, meldt dit zo spoedig mogelijk bij Onze Minister.”*

<sup>8</sup> Onderstaande tekst is grotendeels ontleend aan de Nota archeologiebeleid gemeente Schoonhoven (Breimer, 2011).

Het doel van de meldingsplicht is onder andere om de informatie over het bodemarchief in het landelijke ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) up-to-date te houden. Daarvoor dient de toevalsvondst middels een meldingsformulier worden aangemeld (<http://archeologiein nederland.nl/vondstmeldingsformulier>), en dient de beleidsambtenaar en de namens de gemeente Krimpenerwaard optredend archeologisch adviseur geïnformeerd te worden.<sup>9</sup>

Als de toevalsvondst behoudenswaardig wordt geacht, kan de bouw worden stilgelegd (artikel 56 van de Monumentenwet 1988; dit wordt in de toekomst geregeld in de Omgevingswet). In de praktijk legt de minister alleen de bouw stil bij toevalsvondsten van nationaal belang.

Indien de toevalsvondst niet van nationaal belang is, kan de gemeente actie ondernemen. Zij zal bepalen of de vondst wel van regionaal of provinciaal belang is en in overleg met de initiatiefnemer bepalen hoe verder te handelen. Men kan ook (gemotiveerd) besluiten om de toevalsvondst verloren te laten gaan. Indien de verstoorder aan al zijn wettelijke verplichtingen ten aanzien van archeologisch onderzoek heeft voldaan, kunnen de kosten die gemoeid zijn met de exploratie van een toevalsvondst niet verhaald worden op de initiatiefnemer. De gemeente is in dit geval een tegemoetkomende rol toebedeeld en zal de kosten voor haar rekening nemen (eventueel samen met Rijk, Provincie). Met andere woorden: als de verstoorder geen onderzoeksplicht heeft omdat de bodemingreep binnen de ondergrenzen valt, maar er tijdens de graafwerkzaamheden wel archeologische resten worden ontdekt, ligt het risico bij de gemeente en niet bij de verstoorder.

Een toevalsvondst komt in gelijke delen toe aan de vinder én de eigenaar van de roerende of onroerende zaak waarin deze is aangetroffen (artikel 13 van boek 5 van het Burgerlijk wetboek). De vondst hoeft dan ook niet aangeleverd te worden bij het provinciaal depot. Het verdient de aanbeveling om bij een toevalsvondst van grote waarde volgens de gemeente te overwegen om deze alsnog aan de bieden aan het depot.

---

<sup>9</sup> Op het moment van schrijven, augustus 2016, de Omgevingsdienst Midden-Holland.

## 5 Financiën

*In het voorgaande hoofdstuk is het inhoudelijke archeologiebeleid van de gemeente Krimpenerwaard uitgewerkt. De uitvoering van dat beleid heeft gevolgen voor de gemeentelijk organisatie, maar heeft ook financiële gevolgen. In deze paragraaf wordt daarom aandacht besteed aan de financiële gevolgen van de implementatie van het gekozen beleid.*

*Bij de bekostiging van de uitvoering van het archeologisch beleid is het van belang onderscheid te maken tussen de algemene uitvoeringskosten (bestuurslasten) en de projectgebonden uitvoeringskosten.*

### 5.1 Algemene uitvoeringskosten

De algemene uitvoeringskosten van de gemeente worden voornamelijk gevormd door de hoeveelheid tijd die wordt besteed aan handhaving en uitvoering van de in dit document voorgestelde omgang met de archeologische monumentenzorg.

Het takenpakket ten aanzien van archeologie blijft na de harmonisatie vrijwel gelijk. Wel neemt de werklast toe. Momenteel beschikken we echter nog niet over voldoende gegevens om te bepalen in welke mate de werklast zal toenemen. Het is daarom van belang dat de komende jaren de werklast wordt gemonitord.

De gemeente zal de ambtelijke 'handeling' van het beoordelen van rapporten, PvE's, etc. deels in rekening brengen bij de vergunningaanvrager. Hiertoe dient de legesverordening te worden aangepast en dit gegeven moet meegenomen worden in anterieure overeenkomsten.

### 5.2 Projectgebonden uitvoeringskosten

#### **De gemeente als 'verstoorder'**

De projectgebonden uitvoeringskosten betreffen de kosten die gemaakt worden in het kader van de archeologische monumentenzorg. Deze kosten zijn voor rekening van de 'verstoorder' (veroorzakerprincipe). In het geval de gemeente initiatiefnemer is (gemeentelijke projecten), komen deze dus ten koste van de gemeente. In tegenstelling tot de algemene uitvoeringskosten zijn deze direct te relateren aan individuele ontwikkelingsprojecten. De kosten kunnen dan ook binnen het budget van het desbetreffende project verrekend worden. Bij gemeentelijke ontwikkelingsprojecten, waarbij de gemeente kan worden aangemerkt als de rechtstreekse 'verstoorder', dienen binnen de projectbegroting dan ook standaard de benodigde middelen gereserveerd te worden voor het volgens de beleidskaart noodzakelijke archeologische onderzoek.

#### **Gemeente als voorbereider**

De gemeente draagt vaak zorg voor het bouwrijp maken van het exploitatiegebied. Indien sprake is van het oprichten van een bouwwerk zoals opgenomen in artikel 6.2.1 Besluit ruimtelijke ordening moeten gemeenten op grond van de Grondexploitatiewet de door hen gemaakte kosten verhalen. Dat geschiedt door het vaststellen van een exploitatieplan waarbij aan de omgevingsvergunning een planregel wordt



verbonden, dat inhoudt dat de vergunninghouder aan de gemeente een exploitatiebijdrage is verschuldigd (artikel 6.17 Wro) of middels het sluiten van een anterieure overeenkomst. Ook de kosten die de gemeente maakt in het kader van de archeologische monumentenzorg vallen hieronder en zullen derhalve via de omgevingsvergunning of bij privaatrechtelijke overeenkomst worden verhaald.

#### **Kosten in verband met toevalsvondsten**

Van een toevalsvondst is sprake als de verstoorder aan zijn wettelijke verplichtingen ten aanzien van archeologisch onderzoek heeft voldaan en er bij niet-archeologische graafwerkzaamheden alsnog behoudenswaardige vondsten (van Rijksbelang) aan het licht komen. Volgens artikel 5.10 van de Erfgoedwet 2016 is de ontdekker verplicht om deze te melden bij de minister van OCW. De initiatiefnemer hoeft in dit geval niet de kosten te dragen die gemoeid zijn met de exploratie van een dergelijke vondst. De gemeente is in dit geval een tegemoetkomende rol toebedeeld en zal de kosten voor haar rekening moeten nemen. De praktijk laat zien dat vaak meerdere overheden (Rijk, provincie) bereid zijn hiervoor middelen beschikbaar te stellen.

## Literatuur

- z.a.**, 2010. *Provinciale Onderzoeksagenda Archeologie Zuid-Holland*. Provincie Zuid-Holland, Den Haag.
- Breimer, J.N.W.**, 2011. Nota archeologiebeleid, gemeente Schoonhoven. *Hazenberg AMZ Publicaties* 2011-4. Hazenberg Archeologie, Leiden.
- Huisman, D.J., J. Bouwmeester, G. de Lange, Th. Van der Linden, G. Mauro. D. Ngan-Tiilard, M. Groenendijk, T. de Ridder, C. van Rooijen, I. Roorda, D. Schmutzhart & R. Stoevelaar**, 2011. *De invloed van bouwwerkzaamheden op archeologische vindplaatsen*. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.
- Kloosterman, P.**, 2011a. Uitleg over het archeologisch beleid van Bergambacht voor de raadscommissie. *RAAP-adviesdocument* 535. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Kloosterman, P.**, 2011b. Cultuurlandschap in beleid; gemeente Vlist. Een archeologische beleidskaart. *RAAP-notitie* 3735. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Kroes, R.A.C.**, 2016. *Funderingspalen in een archeologievriendelijk bouwplan*. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.
- Wink, K., R. Klaarenbeek & G.H. de Boer**, 2010. Cultuurlandschap in kaart; gemeente Vlist: een archeologische verwachtings- en historisch-geografische waardenkaart. *RAAP-rapport* 2130. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Wink, K., G.H. de Boer & P. Kloosterman**, 2013. Archeologie en cultuurhistorie tussen Lek en Hollandsche IJssel; Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeenten Nederlek en Ouderkerk. *RAAP-rapport* 2428. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Wink, K., R. Klaarenbeek, G.H. de Boer, I.A. Schute & R.A.C. Kroes (H. Feiken red.)**, 2011. Donkbewoners en veenontginners in kaart gebracht. Gemeente Bergambacht, een archeologische verwachtings- en beleidskaart en een historisch-geografische waardenkaart. *RAAP-rapport* 2232. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.

## Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen Deel I

**Figuur 1.** Sfeerfoto van archeologen aan het werk op de flank van een rivierduin in Bergambacht.

**Figuur 2.** De opgraving van een verhoogde woonplaats langs een bewoningslint.

**Tabel 1.** Geologische en archeologische tijdschaal.

**Tabel 2.** Voorstel voor vrijstellingsgrenzen gemeente Krimpenerwaard.

**Bijlage 1.** De AMZ-cyclus.

**Bijlage 2.** Voorbeeldtekst voor bestemmingsplan.

**Bijlage 3.** Stappenplan bij vergunningaanvraag.

## Bijlage 1: De AMZ-cyclus

Als eerste stap in het AMZ-fasering dient een bureauonderzoek te worden uitgevoerd om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Hiermee kan inzicht verkregen worden in welke archeologische waarden waar verwacht worden en reeds bekend zijn en kan ook bepaald worden waar deze mogelijk door geplande bodemingrepen bedreigd worden.

Als de resultaten van het bureauonderzoek hier aanleiding toe geven, dient vervolgens een inventariserend veldonderzoek (IVO) plaats te vinden. Vaak worden het bureauonderzoek en het veldonderzoek gelijktijdig uitgevoerd, maar dan nog zijn de resultaten van het bureauonderzoek richtinggevend voor de aard van het uit te voeren veldonderzoek. Het resultaat van een IVO is een rapport met een waardering en een inhoudelijk (selectie-)advies (buiten normen van tijd en geld), aan de hand waarvan een beleidsbeslissing genomen kan worden. Dit betekent dat de veldactiviteiten uitgevoerd worden tot het niveau dat voldoende gegevens verzameld zijn om deze beslissing gefundeerd te kunnen nemen.

Het doel van een IVO is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde verwachting. Dit gebeurt door middel van waarnemingen in het veld, waarbij informatie wordt verkregen over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied. Meestal wordt eerst een verkennend of karterend booronderzoek uitgevoerd, soms aangevuld met of vervangen door een oppervlaktekartering. Door middel van deze vormen van onderzoek wordt getracht een eerste inzicht te krijgen in de aan- of afwezigheid, de aard, het karakter, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden. Indien geen archeologische waarden (vindplaatsen) worden aangetroffen of blijkt dat de archeologische waarden niet door geplande ingrepen verstoord worden, gelden geen verdere restricties met betrekking tot de verdere planuitvoering.

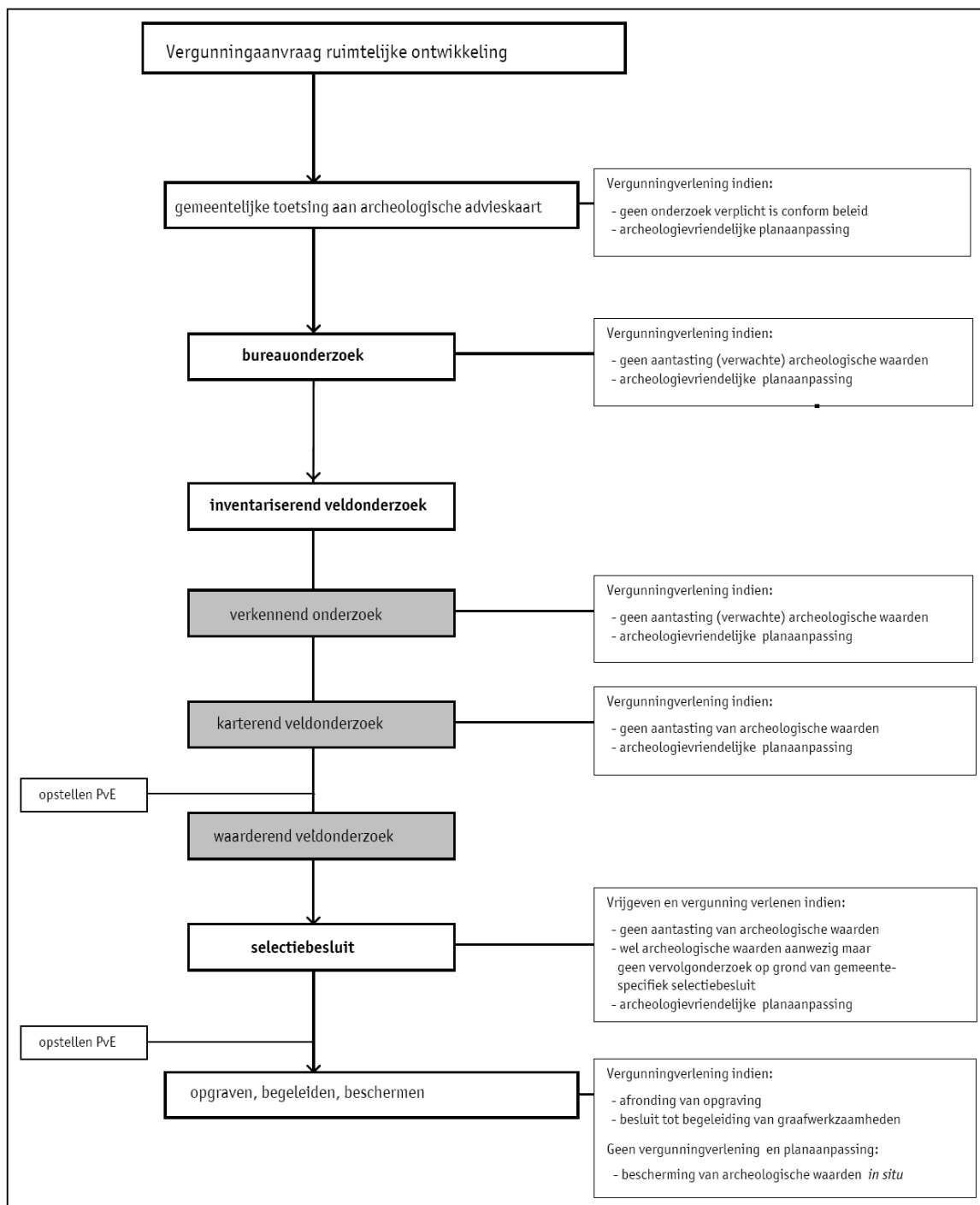
Bij vaststelling van archeologische resten dienen de omvang en gaafheid hiervan te worden vastgesteld aan de hand van een waarderend vervolgonderzoek. Ook deze waarderende fase is onderdeel van het IVO. Meestal gebeurt dit in de vorm van zogenaamde proefsleuven, wat de mogelijkheid biedt om nauwkeuriger gegevens met betrekking tot aspecten als omvang, kwaliteit en kwantiteit van de archeologische sporen te verkrijgen. Door middel van één of enkele proefsleuven worden de archeologische sporen blootgelegd en opgetekend. Proefsleuven zijn dan ook opgravingen in het klein, waarvoor min of meer dezelfde eisen gelden die aan een opgraving worden gesteld. Het onderzoek is vrij arbeidsintensief en vindt bij voorkeur ruim voor de planuitvoering plaats. De resultaten van het proefsleuvenonderzoek geven uitsluitsel over de behoudenswaardigheid van de archeologische resten, op basis waarvan een selectiebesluit kan worden genomen. Hierbij bestaan verschillende mogelijkheden:

De vindplaats is niet behoudenswaardig, kan dan ook afgeschreven worden en er zijn geen verdere restricties voor de planvorming.

De vindplaats is behoudenswaardig en kan *in situ* behouden worden (bescherming) door planinpassing/planaanpassing.

De vindplaats is behoudenswaardig, maar behoud *in situ* is niet reëel. In dit geval dient de vindplaats *ex situ* behouden te worden, wat betekent dat er een volwaardige opgraving dient plaats te vinden. Afhankelijk van de aard van de geplande werkzaamheden of als er minder waardevolle archeologische resten zijn aangetroffen, kan ook voor archeologische begeleiding tijdens de werkzaamheden worden gekozen.

Zowel voorafgaand aan een waarderend onderzoek als aan een definitieve opgraving en een archeologische begeleiding dient een Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld, waarin de archeologische eisen staan omschreven waaraan het onderzoek dient te voldoen. Dit PvE dient te worden goedgekeurd door het bevoegd gezag.



## Bijlage 2: Voorbeeldtekst voor bestemmingsplan

Ontleend aan: [www.handreikingergegoedenruimte.nl](http://www.handreikingergegoedenruimte.nl).

Dubbelbestemming 'Waarde - Archeologie x'

Artikel x: Waarde - Archeologie

x.1. Bestemmingsomschrijving

De voor 'Waarde - Archeologie' aangewezen gronden zijn, behalve voor de andere daar voorkomende bestemming(en), mede bestemd voor:

- het behoud en de bescherming van de archeologische waarden van de gronden.

x.2. Bouwregels

x.2.1. Omgevingsvergunning voor het bouwen

Voor bouwwerken met een oppervlakte groter dan 50 m<sup>2</sup> (of andere oppervlakte, afhankelijk van de verwachtingswaarde), moet alvorens een omgevingsvergunning voor het bouwen wordt verleend, door de aanvrager een rapport worden overgelegd waarin:

- a. de archeologische waarden van de gronden die blijkens de aanvraag kunnen worden verstoord in voldoende mate zijn vastgesteld; en
- b. in voldoende mate is aangegeven op welke wijze de archeologische waarden worden bewaard en/of gedocumenteerd.

x.2.2. Voorwaarden omgevingsvergunning voor het bouwen

Indien uit het in lid x.2.1 genoemde rapport blijkt dat de archeologische waarden van de gronden door het verlenen van de omgevingsvergunning voor het bouwen zullen worden verstoord, kunnen één of meerdere van de volgende voorwaarden worden verbonden aan de omgevingsvergunning voor het bouwen:

- a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor de archeologische waarden in de bodem kunnen worden behouden;
- b. de verplichting tot het doen van opgravingen;
- c. de verplichting de werken of werkzaamheden die leiden tot de bodemverstoring, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van archeologische monumentenzorg die voldoet aan bij de vergunning te stellen kwalificaties.

x.3. Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden

x.3.1. Vergunningplichtige werken en werkzaamheden

Voor de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, en werkzaamheden is ongeacht het bepaalde in de regels bij de andere op de gronden van toepassing zijnde bestemmingen een omgevingsvergunning vereist:

- a. het ontgronden, afgraven (waaronder het graven van watergangen en waterpartijen), afplaggen, egaliseren en ophogen van gronden en/of het anderszins ingrijpend wijzigen van de bodemstructuur;
- b. het uitvoeren van overige grondbewerkingen, heien, plaatsen van damwanden;
- c. het verwijderen en/of aanbrengen van bomen en diep wortelende beplanting;
- d. het aanleggen van ondergrondse energie-, transport- en of communicatieleidingen en daarmee verband houdende constructies, installaties of apparatuur, aanleggen/vervangen van rioleringen;
- e. grondwaterpeilverlagingen.

#### x.3.2. Uitzondering

Het bepaalde in lid x.3.1 is niet van toepassing op werken, geen bouwwerken zijnde, en werkzaamheden die:

- a. het normale onderhoud betreffen, waarbij de bestaande diepte en oppervlakte niet wijzigt;
- b. reeds in uitvoering zijn op het tijdstip van het van kracht worden van dit plan;
- c. in het kader van archeologisch onderzoek en het doen van opgravingen worden uitgevoerd, mits verricht door een daartoe bevoegde instantie;
- d. niet dieper gaan dan 0,30 m beneden het maaiveld en een kleinere oppervlakte dan 50 m<sup>2</sup> beslaan.

#### x.3.3. Toetsingscriteria

De omgevingsvergunning kan slechts worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de archeologische waarden van de gronden.

#### x.3.4. Onderzoeksplicht

Een omgevingsvergunning kan pas worden verleend nadat door de aanvrager een rapport is overgelegd of indien bij de gemeente al een rapport bekend is waarin:

- a. de archeologische waarden van de gronden die blijkens de aanvraag kunnen worden verstoord in voldoende mate zijn vastgesteld; en
- b. in voldoende mate is aangegeven op welke wijze de archeologische waarden worden bewaard en/of gedocumenteerd.

#### x.3.5. Beoordelingscriteria

Alvorens de omgevingsvergunning wordt verleend moet er ten behoeve van de beoordeling van het rapport advies worden ingewonnen bij een ter zake kundige.

#### x.3.6. Voorwaarden omgevingsvergunning



Indien uit het in lid x.3.4 genoemde rapport blijkt dat de archeologische waarden van de gronden door het uitvoeren van werken of werkzaamheden zullen worden verstoord, kunnen één of meerdere van de volgende voorwaarden worden verbonden aan de omgevingsvergunning:

- a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor de archeologische waarden in de bodem kunnen worden behouden;
- b. de verplichting tot het doen van opgravingen;
- c. de verplichting de werken of werkzaamheden die leiden tot de bodemverstoring, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van archeologische monumentenzorg die voldoet aan bij de vergunning te stellen kwalificaties.

## Bijlage 3. Stappenplan bij vergunningaanvraag

### Afkortingen:

I	Initiatiefnemer / vergunningaanvrager
V	Gemeentelijk medewerker vergunningen
A	Gemeentelijk adviseur archeologie
U	Uitvoerend archeologisch bedrijf
B&W	Burgemeester en Wethouders*

\*de beslissingsbevoegdheid van B&W is gedelegeerd naar afdelingshoofd RO

Stap	Actor	Processtap	Besluit	Vervolg
1 (vergunning- aanvraag)	I	Vraagt vergunning aan		
	V	Beoordeelt onderzoeksplicht (toetsingskader: bestemmingsplan)		
	A	Adviseert V bij twijfel		
	V	Deelt I mee of sprake is van onderzoeksplicht	Nee	Vergunning zonder voorwaarden
			Ja	Stap 2
2 (vergunning- aanvraag)	V	Deelt I type onderzoek mee én de daaraan gekoppelde onderzoekseisen.		Bij niet gravend onderzoek: stap 3
				Bij gravend onderzoek: stap 5
3 (niet gravend onderzoek; bureauonderzoek en/of verkennend/ karterend booronderzoek en/of oppervlaktekart ering)	I	Geeft opdracht aan U voor niet-gravend onderzoek		
	U	Voert onderzoek uit conform onderzoekseisen en stelt rapport op		
	I	Legt het rapport ter toetsing aan de gemeente (V) en diens adviseur (A) voor		
	A	Toetst rapport en koppelt dit terug aan V		
	V	koppelt toetsing terug aan I		
	I	Laat U - indien nodig - het rapport aanpassen en legt het weer ter toetsing voor aan V		

	A	Toetst namens V het rapport opnieuw. Indien akkoord volgt advies aan B&W over noodzaak vervolgonderzoek.		
	B&W	Beslist over vervolg. Is vervolgonderzoek noodzakelijk?	Nee	Vergunning zonder voorwaarden
			Ja	Stap 4
4	V	Deelt I het besluit mee. Het vervolgtraject wordt uitgelegd én de daaraan gekoppelde onderzoekseisen.		Advies niet-gravend onderzoek: Stap 3 Advies gravend onderzoek: stap 5 e.v.
5 (PvE voor gravend onderzoek)	I	Geeft U opdracht tot opstellen PvE voor gravend onderzoek		
	U/V/A	Stelt PvE op conform onderzoekseisen.		
	I	Legt het PvE ter toetsing aan de gemeente (V) en diens adviseur (A) voor		
	A	Toetst PvE en koppelt dit terug aan V		
	V	koppelt toetsing terug aan I		
	I	Laat U – indien nodig - het PvE aanpassen		
	A	Toetst het PvE opnieuw. Indien akkoord volgt goedkeuringsadvies aan B&W		
	B&W	Stelt PvE vast.		
	U/A/ B&W	Ondertekenen PvE		Stap 6
6 (proefsleuven, opgraving, begeleiding)	I	Geeft opdracht tot uitvoering onderzoek		
	U	Voert onderzoek uit en stelt (indien relevant) evaluatierapport op		
	I	Legt het evaluatierapport aan de gemeente (V) en diens adviseur (A) voor		
	A / V	Overlegt met U over inhoud		

	(B&W)	evaluatie rapport t.a.v. uitwerking en rapportage. Uiteindelijk besluit over de mate van uitwerking wordt door B&W genomen.		
	U	Past evaluatie rapport aan		
	B&W	Stelt evaluatie rapport vast		
	U/A/	Ondertekenen evaluatie rapport		
	I	Geeft U – indien noodzakelijk – een aanvullende opdracht tot uitwerking en rapportage		
	U	Stelt conceptrapport op		
	I	Legt het conceptrapport ter toetsing aan de gemeente (V) en diens adviseur (A) voor		
	A	Toetst conceptrapport en koppelt dit terug aan I		
	I	Laat U – indien nodig - het conceptrapport aanpassen		
	A	Toetst het rapport opnieuw totdat het akkoord wordt bevonden.		
	B&W	Keurt rapport goed		Na proefsleuven volgt stap 7
				Na opgraving en begeleiding volgt stap 8
Stap 7	A	Adviseert B&W over noodzaak vervolgonderzoek.		
	B&W	Neemt selectiebesluit. Is het een waardevol terrein?	Nee	Vergunning zonder voorwaarden
			Ja	Vergunning met voorwaarde: Planaanpassing of opgraving, begeleiding (stap 5 en 6).
Stap 8	U	Verzorgt deponering vondsten, verspreiding rapport, registratie bij RCE		Einde project

